

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

Vývoj právní úpravy dědění v českých zemích

Diplomová práce

Vedoucí práce: JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.

Student: Lucie Sedláčková

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením JUDr. Vilém Knoll, Ph.D., a všechny použité prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, jsem řádně odcitovala.

V Chomutově 11. 4. 2013

Poděkování

Touto cestou bych ráda vyjádřila poděkování vedoucímu diplomové práce JUDr. Vilému Knollovi, Ph.D., za odborné vedení, vstřícnost a trpělivost při vypracování mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky.

Dále mé poděkování patří rodině, která mne podporovala po celou dobu mého vysokoškolského studia.

V Chomutově dne 11. 4. 2013

Obsah

Obsah.....	4
Úvod	5
Zákonná dědická posloupnost	5
Dědické právo zemské	6
Dědické právo městské	13
Městská práva starého města pražského.....	15
Brněnská městská práva	15
Další významná městská práva	18
Právo magdeburské	23
Dědění v poddansko-vrchnostenském právu.....	25
Dědění ze závěti	26
Spolek	28
Zápisy do desk zemských.....	32
Darování po smrti.....	32
Zápisy dluhem	34
Kšaft, závěť, testament.....	37
Šlechtické testamenty	39
Měšťanské a poddanské testamenty	45
Odúmrť	49
Odúmrť v právu zemském	49
Odúmrť v právu městském.....	54
Odúmrť v poddansko-vrchnostenském právu.....	58
Závěr	60
Resumé.....	63
Přehled literatury a použitých zdrojů	64

Úvod

Ve své diplomové práci, která nese název Vývoj právní úpravy dědění v českých zemích, se budu zabývat dědickým právem od jeho počátku až do konce 16. století. Ráda bych zachytila ve své práci jak intestátní dědičnost, tak dědění testamentární. Nelze, však tyto instituty od sebe striktně oddělit, stejně tak se nelze nezmínit o dalších institutech, které s právem dědickým úzce souvisely. Jedním takovým institutem je právo odúmrtní, kterému se sice budu věnovat především v poslední části své práce, avšak dotýkat se tohoto tématu budou i ostatní kapitoly. Svou pozornost v intestátním právu dědickém budu směřovat k právu zemskému, právu městskému a konečně též k právu poddansko-vrchnostenskému. Jinak tomu nebude ani u práva odúmrtního. V kapitole o testamentech budu svou pozornost věnovat nejprve různým způsobům pořízení pro případ smrti, přičemž nejvíce se budu věnovat testamentům.

Úvodem je třeba se zmínit o právní situaci v Čechách. Základním principem středověkého práva byl princip personality, z něho vyplívá také právní partikularismus, který se v českých zemích objevoval. Středověké obyvatelstvo bylo rozděleno do skupin dle své sociální či stavovské příslušnosti. Tyto skupiny pak měly odlišná práva, jimiž se řídily. Ve středověku tak existovalo vedle sebe více civilních práv, která se vzájemně sice ovlivňovala, ale ne natolik, aby nemohla po dlouhá staletí působit v podstatě autonomně.¹

Nejdůležitějšími právy byly právo zemské a právo městské. Právě tato práva se stala základem pro pozdější unifikaci. V městském právu byla situace ještě o něco komplikovanější. Města se často řídila odlišnými právy, a tak tvořila samostatné právní systémy. Důležitou roli zde hrál vliv práva severoněmeckého a jihoněmeckého, a v několika případech také vliv práva římského.

Zákonná dědická posloupnost

Zákonná dědická posloupnost, nebo později také intestátní dědická posloupnost, přichází na řadu v případě, kdy zemřelý nezanechal žádné pořízení pro případ smrti. Jedná se o určitá pravidla, která se uplatňovala již od dob rodového zřízení. Tato pravidla nám odpovídají na otázku, kdo se stane dědicem.

---

¹ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědické právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 235.

V době formování státního útvaru se dědici dělili na užší a širší okruh příbuzných. Do roku 1310 platí, že dědicem je nedílný syn, není-li nedílného syna, je dědicem nedílná dcera. Není-li ani té, je dědicem nejbližší nedílný příbuzný.² Ženy byly zpočátku z dědického práva zcela vyloučeny a ze společného jmění po manželovi dostávaly pouze věno. Později se rozvíjí i dědické právo žen, které však v této době dědily pouze tehdy, nebylo-li mužských potomků. Muži měli v dědickém právu přednost.

„Pozůstalost plyne tak, jak plyne krev.“ To byla zásada, která se v dědickém právu uplatňovala. Touto zásadou byli upřednostňováni descendenti před ascendenty, neboli přímí potomci (vlastní krev) před ostatními příbuznými. Význam zde měla také tzv. parentela, což byla skupina příbuzných, pro kterou byla charakteristická blízkost k určitému společnému předkovi. Přímí příbuzní tvořili první parentelu. Tento systém byl zároveň lineograduálním. Přednost měl bližší stupeň před vzdálenějším. „*Podstatou parentely tedy bylo, že ti, kteří měli se zemřelým bližšího společného předka, vylučovali ty, kteří byli se zůstavitelem spřízněni prostřednictvím předka vzdálenějšího.*“³

V zákonné posloupnosti se vytvořily čtyři kategorie. První dědili descendenti, druzí dědili ascendentí a plnorodí sourozenci a jejich děti prvního stupně, jako třetí v dědické posloupnosti nastupovali polorodí sourozenci a jejich děti prvního stupně a jako poslední následovalo příbuzenstvo podle blízkosti stupně.

Jak bylo již zmíněno, je třeba intestátní dědické právo rozdělit na tři různá práva. Na právo zemské, právo městské a právo poddansko-vrchnostenské.

Dědické právo zemské

Staré zemské dědické právo se týkalo pouze příslušníků dvou vyšších stavů, kterými byli páni a rytíři. Tyto osoby musely splňovat určité podmínky, aby na ně mohl v rámci dědictví přecházet majetek. Podmínkami byla osobní svoboda, zletilost, přičetnost a zachovalá čest.

Osobní svoboda byla spjata již se samotnou příslušností k vyššímu stavu. Větší problém byl se zletilostí, která až do roku 1549 nebyla stanovena věkem, ale určoval ji

---

² SÝKORA, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007, s. 810.

³ ADAMOVIČ, K. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha, 2001, s. 75.

zemský úředník, individuálně, dle pohlavní vyspělosti. Až po roce 1549 byla stanovena věkem, u mužů na 20 let a u žen na 15 let, přičemž toto platilo pouze pro příslušníky vyššího stavu. Příčetnost nebyla v žádných právních památkách nijak blíže specifikována, a to ani v památkách 16. století. Poslední podmínkou je zachování cti, které bylo důležité jak pro příslušnost k vyššímu stavu, tak potažmo k dědickému oprávnění. Se ztrátou cti šla ruku v ruce také ztráta hrdla či propadnutí majetku.⁴

Zákonná dědická posloupnost se zpočátku vyvíjela především v rámci rodinného nedílu, který v Čechách existuje až do Obnoveného zřízení zemského v roce 1627. Rodinným nedílem je rozuměno majetkové společenství, jehož účastníci jsou mezi sebou navzájem příbuzní. Jedná se v podstatě o spoluvlastnictví s ideálními podíly, které nebyly individuálně určené. Účastníci tohoto majetku, kteří se sice podíleli na výnosu, však svými podíly disponovat nemohly, a původně se nemohly ani oddělit. Z tohoto důvodu se tedy v nedílu ani nedědilo. Ideální podíl se v případě úmrtí jednoho z členů zvětšil, nebo v opačném případě, při narození, se zmenšil. Dokud nezemřel poslední člen, nemohl tak panovník uplatnit své odúmrtní právo. Královské právo odúmrtní bylo institutem, který značně ovlivnil vývoj rodinného nedílu a tím také dědickou posloupnost. V 15. století již bylo běžné oddělování z nedílu, přičemž každý takovýto úkon musel být zapsán do Desk zemských.⁵

„Instituce nedílů zanikla v r. 1627, kdy v Obnoveném zřízení zemském byly nedíly zakázány.“⁶

Vývoj zemského dědického práva na našem území byl ovlivňován řadou dokumentů. Nejdůležitějšími z nich byla Statuta Konráda Oty z roku 1189, inaugurační diplom krále Jana Lucemburského z roku 1310 a privilegium Vladislava Jagellonského z roku 1497.

Velmi důležitým institutem, byly již zmiňované Desky zemské a jejich úloha ve věcném právu. Praxe uplatňovaná na základě ustanovení statut Konrádových se promítla, mimo jiné, do nálezů zemského soudu. Právě tyto nálezy ve svém díle interpretoval Mistr Cornelius ze Všehrd.

---

⁴ SÝKORA, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007, s. 803 – 805.

⁵ MALÝ, K. a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepracované vydání, Praha, r. 2010, s. 128.

⁶ MALÝ, K. a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepracované vydání, Praha, r. 2010, s. 128.

Statuta Konráda Oty ve svých ustanoveních o dědickém právu potvrzují dědický nárok nejbližších příbuzných. Vedle dědického nástupnictví synů, které bylo zcela běžné, nezapomínají ani na postavení žen. Dle těchto ustanovení spadaly dílné i nedílné statky rovnou měrou nejprve na syny, poté na dcery a v poslední řadě na ostatní příbuzné.

Tato statuta přinesla dědičnost držby výsluh a tím též značné zdokonalení lenního práva u nás. Naopak odúmrtí v této době, tedy za krále Přemysla Otakara I., nebyla. Nenechala však na sebe dlouho čekat. „*Později teprv, bez pochyby za Otakara II., pravidlo z lenního práva pocházející i při nápadech těchto zavedeno jest, a ustanoveno, aby v nedostatku synů i dcer zboží oddělené nikoli na další příbuzné, jak zákon Konrádův velí, nýbrž na krále jmenem odúmrti připadalo.*“⁷

Statuta Konrádova se dochovala v textech z let 1222, 1229 a 1237. Tyto texty však nebyly zcela jednotné co do otázky dědictví dcer. Na tyto rozdíly upozornil V. Vaněček ve své práci Glossy k tzv. Statutům Konrádovým. V textu z roku 1222 je ustanoveno stejné právo pro dcery i bratry, což je velká změna oproti dosavadnímu právu obyčejovému. V textech následujících však toto chybí. Podle V. Vaněčka se tak později právo vrátilo zpět k tradičnějšímu pojetí, podle něž na dcery přecházelo právo až v tom případě, že nebylo synů.

J. E. Wocel se zase domnívá, že i přesto, že dle zákona nebyly rozdíly mezi dědickým oprávněním mužů a žen, skutečnost se řídila prastarým obyčejem, který navzdory právu psanému stále přetrvával. Ve středověku bylo žádoucí, aby se majetky dědily po meči, a aby tedy zůstávaly ve vlastnictví mužů. Bylo zvykem, že žena se svého práva k podílu ve statku zřekla výměnou za peníze. J. E. Wocel právě v tomto spatřuje potvrzení skutečnosti o dědickém oprávnění žen. Kdyby totiž žena nebyla oprávněnou dědičkou, nemohla by se zřící statků nabytých tímto způsobem.⁸

V díle, kterým V. C. z Všehrd interpretoval nálezy zemského soudu, uvedl o dědění dcer: „*Ale tehdaš dcera dědí, když jí otec nebo samu toliko po sobě pozostaví, nebo maje i syny, že synové jeho zemrú a sestry neodbudú, anebo že je otec od sebe oddělí, a dcera sama*

---

⁷ WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 26.

⁸ WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 27.

*při otci zůstávající dědi*⁹. Z toho vyplývá, že se jednalo od dcery neoddělené. Stejně tak je to ustanoveno též v Maiestas Carolina, kde se praví, že „*beze všech námitek připouštíme a přikazujeme, že neprovdané dcery od rodičů neodloučené se budou ujímat statků a dědictví*“¹⁰.

Ne vždy byla vdaná dcera považována za oddělenou. V případě, že otec stanovil, že provdáním svou dceru neodbyvá, mohla tato dcera, i po té co se provdala, zůstat v nedělu.

Ženy mohly nabýt dědického práva k nemovitostem trojím způsobem. Prvním způsobem, kterým mohly ženám připadnout nemovitosti, bylo trhem, tedy kupní smlouvou. K tomu docházelo tak, že statek byl prodán kupujícímu, nejčastěji tedy *otci, i dětem jeho*, o čemž byl proveden zápis do Desk zemských. Dcery se pak stávaly spoludědičkami svých bratrů. Dalším způsobem bylo vymření bezdětných mužů, na které by dědické právo spadalo. Pokud tedy zemřeli bezdětní bratři, a stejně tak bezdětní strýcové, pak přecházelo dědické oprávnění na ženu, dceru či sestru. Třetí způsob současně nabízel možnost, jak se vyhnout královské odúmrti. „*Když otec, manžel nebo bratr, nechť aby jmění jeho jménem odúmrtí na krále spadlo, oddělený statek svůj dceři, ženě nebo sestře dluhem zapsal.*“¹¹

Ve středověkých Čechách se uplatňovala také velice specifická a v té době neobvyklá zásada. Podle této zásady bylo ženám, jakožto dědičkám, v podstatě přiznáváno právo mužů. V díle Viktorína Kornela ze Všehrd se píše: „*A ta má tiem všiem právem ve všecko zbožie otce svého vkročiti po smrti otce svého, nebo po smrti bratří svých a jeho užívati též jako syn, i v jiná práva všecka pohlaví mužskému příslušná, jakož to vše týž nález v sobě plněji zaviera.*“¹²

---

⁹ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 175, kniha 4, čl. 6, odst. 3.

¹⁰ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 213, čl. LXVIII.

¹¹ WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 28.

¹² JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 175, kniha 4, čl. 6, odst. 3.

Spolu s dědickým oprávněním nabývaly ženy práva stejná, jako měli muži. Tento prvek se nikde v okolních zemích neobjevoval. Je to vskutku moderní prvek ve středověkém právu.¹³

I přes toto oprávnění žen stále platila přednost mužů, a to ne jen v postavení pozůstalých, ale také v postavení zesnulých. Pokud zemřela žena, připadal její majetek panovníkovi formou odúmrti. Toto platilo až do roku 1497, kdy nastala změna prostřednictvím privilegia krále Vladislava Jagellonského. Na jeho základě nastupovali dědicové i po ženách.¹⁴

Inaugurační diplom krále Jana Lucemburského z roku 1310 je dalším významným dokumentem, který ovlivnil vývoj dědického práva. I tento rozšiřuje dědické právo na další příbuzné. Je zde zachováno nástupnictví synů v první řadě, pokud však synové nejsou, nastupují dcery. V případě, že není ani synů ani dcer, a zesnulý neučinil pořízení pro případ smrti, jeho majetek přechází na příbuzné obojího pohlaví až do čtvrtého stupně pokrevnosti. Kdyby ani těch nebylo, pak statky přechází na panovníka.¹⁵

Kolem pravosti inauguračního diplomu z roku 1310 je mnoho nejasností. Mezi historiky se o ni vedou spory. Privilegium se dochovalo pouze ve formulářových sbírkách. Praxe známá nám z desek zemských a dvorských navíc vypovídá o něčem jiném, než je zde ustanoveno. Z privilegia krále Jana není patrné, zda se dědění týká jen nedílných příbuzných, nebo i oddělených. V této době bylo zvykem, že dědili pouze příbuzní nedílní, a z oddělených pak pouze někdy vlastní synové. V Ostatních případech spadaly statky na panovníka.

Dle J. Čelakovského je pravděpodobné, že k privilegiu krále Jana nebylo při sepisování zemských privilegií nikterak přihlíženo. Naskýtá se totiž myšlenka, že se jednalo pouze o návrh, který při korunovaci Jana Lucemburského na český trůn předložili stavy panovníkovi, který je později nemusel přijmout. J. Kalousek se však i přesto domnívá, že se jedná o pravý inaugurační diplom krále Jana, který nezůstal pouze návrhem. Jeho pravost dokládá tím, že pro Moravu byl v roce 1311 vydán také. Inaugurační diplom

---

¹³ Důkazem tohoto tvrzení bylo oprávnění žen k poručenství. Blíže WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 28.

¹⁴ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 131.

¹⁵ KALOUSEK, J. *České státní právo*. Praha, 1892, s. 247.

Moravský byl sice o něco stručnější, avšak v zásadních bodech se shoduje s tím z roku 1310. J. Kalousek dále argumentuje: „*Že by Čechové, kteří předce sami Jana Lucemburského na trůn povolali, byli se spokojili s něčím menším, anebo že by král něco Moravanům nad to přidal, co musel Čechům povoliti, to samo o sobě již jest pravdě nepodobné.*“¹⁶

Další teorií, kterou zastává L. Bobková, je možnost, že dochovaným textem je návrh, který byl později přijat, ovšem pouze v redukované verzi, kterou známe z potvrzení Karlem IV. z roku 1348.

Pravdou i nadále zůstává, že text inauguračního diplomu a skutečnost, která je patrná ze zápisů v deskách zemských, jsou rozdílné. Obecně platilo, že dědit mohli pouze nedílní příbuzní, a že tedy i v případě, kdy měl otec syna, avšak odděleného, přecházel majetek na nedílnou dceru.

Za určité oddělení bylo považováno také vstoupení do kláštera. Vždy oddělené byly jeptišky, které měly být při vstupu do kláštera zajištěny doživotním platem, ale neměli dědit.¹⁷ Netýkalo se to však pouze žen. Pokud do kláštera vstoupil syn, pak také on měl nárok na doživotní plat a naopak tím přišel o právo dědické.

Stejně tak, jako nemohly oddělené děti dědit po svých rodičích, nemohli ani rodiče dědit po svých oddělených dětech. Podle Všehrda nemohli dědit ani sourozenci, ale pouze potomci zesnulých.¹⁸ Dědit po sourozencích neměli ani odbyté dcery, tzn. dcery vydaté, kterým bylo vyplaceno věno.

Vzhledem k mladším pramenům a k nálezům zemského soudu, lze předpokládat, že text Janova inauguračního diplomu se vztahoval k nedílným příbuzným. Tak by také odpovídal stavu, který trval až do roku 1497. Jediným dokumentem, kde je právo dědické přiznáváno i dětem odděleným, je návrh Maiestas Carolina. V tomto návrhu je uvedeno: „*To, že se dědičné statky po rodičích obojího pohlaví, tedy po otci i po matce, převádějí na syny pocházející před zákonem z těl těchto rodičů, což jakožto král chceme a posvěcujeme,*

---

¹⁶ KALOUSEK, J. *České státní právo*. Praha, 1892, s. 249.

¹⁷ KNOLL, V. *Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském*. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 130.

¹⁸ KNOLL, V. *Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském*. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 133.

*chápeme nejen ve vztahu k dětem, pobývajícím v otcovské moci neboli odloučeným od těchto rodičů; ačkoli se tu jedná o vzdálenost mezi osobami a místy, přece se tím nijak neporušuje pouto pokrevní příbuznosti, které nelze žádným způsobem přetrnout.*¹⁹

Maiestas Carolina se Karlu IV. nepodařilo prosadit, neboť se až příliš nelíbil české šlechtě, která jeho prostřednictvím měla být dost omezena ve svých právech. I přesto zde bylo toto ustanovení, které naopak značně omezovalo odúmrtní právo panovníka. V následujících dokumentech vydávaných či schvalovaných panovníkem, nebyl žádný z nástupců Karla IV. tak shovívavý, až do roku 1497, kdy vydal privilegium Vladislav Jagellonský.

Na dědictví neměl nárok nejen oddělený potomek, ale i ostatní příbuzní. Například ti, kteří trpěli duševní chorobou. Tito sice nebyli omezeni v nabývání práv, byli však omezováni v jejich výkonu. V judikatuře dvorského soudu je dochován jak případ, kdy nemohl bláznivý a pošetilý syn dědit, tak i případ, kdy takový syn po svém otci dědil. Další, kdo ztráceli nárok na majetek svých zesnulých rodičů, byli potomci, kteří se dopustili na svém otci či bratrovi trestného činu zabití či hanebného ochromení. Všehrd bere v potaz také útok na strýce, a zároveň spojil ztrátu dědického nároku pouze s aktivním útokem potenciálního dědice. Vylučuje se sebeobrana, která nebyla podmínkou pro ztrátu dědického oprávnění. Stejně tak ztráceli nárok na dědictví dcery, které ztratily své panenství nebo se provdaly proti otcově vůli.²⁰

V Maiestas Carolina nalezneme také ustanovení, které brání v nabývání dědictví kněžím, mnichům i jiným řeholníkům.²¹ Stejně je tomu v díle Všehrdově, kde je namítáno, že duchovní nemají potomky.

Dalšími, kdo neměly na dědictví žádný nárok, byly nemanželské děti. Dle Všehrda nemají být ani připuštěni k soudu ve věci týkající se sporu o dědictví. Pokud byl během dědického řízení někdo nařčen, že je nemanželským potomkem, pak musel nejprve obhájit

---

¹⁹ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 213, čl. LXVI.

²⁰ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost a odúmrť v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 135.

²¹ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 216, čl. LXXV a LXXVI.

svůj původ. Až poté, co bylo jisté, že je manželského původu, mohlo se pokračovat ve sporu o dědictví. Bylo však možné udělit výjimku, ke které měl oprávnění pouze panovník.²²

Třetím významným dokumentem, který přinesl značné změny v českém zemském právu dědickém, bylo privilegium Vladislava Jagellonského vydané pro Českou zemi v roce 1497. Tímto privilegiem se panovník pro většinu případů vzdává odúmrťe, a to pod tlakem vyvíjeným stavu, které usilovaly o toto ustanovení téměř dvě staletí. Od tohoto dokumentu tedy platilo, že pokud nebylo synů, dcer, ani dědiců do čtvrtého příbuzenského stupně, a pokud zůstavitel neučinil pořízení pro případ smrti, byl dědicem s vyloučením cizinců nejbližší příbuzný, a to nejprve v mužské linii, a poté v ženské. Až v případě, že ani těchto dědiců nebylo, přechází majetek na panovníka.²³ Zákonné dědické právo je tedy tímto rozšířeno i na nejbližší oddělené příbuzné.²⁴ Vladislav Jagellonský toto privilegium vydává nejen za sebe, ale i za budoucí panovníky. Jeho platnost se však vztahovala pouze na Čechy. Pro Moravu se odúmrtního práva vzdal až v roce 1587 Rudolf II. Habsburský.

Dědické právo městské

Městské právo v Čechách bylo oproti právu zemskému o mnoho složitější. Městské právo pramenilo zejména ze zakládacích listin a městských privilegií, která byla udělována panovníkem, a na základě kterých mohlo město například pořádat trhy, popravu, ale také vykonávat správu a soudnictví. Občané patřili k městům, jejichž právem se měli řídit. Které z měst je pro ně vrchním právem, o tom měšťané dostávali tzv. sdělení, kam se mají obracet o právní naučení.

Dalším pramenem městského práva bylo právo, které si přinášeli němečtí kolonisté, kteří ve 13. století přicházeli do Českých a Moravských měst. Jiným pramenem práva byla praxe městských soudů, která dala vzniknout právním sbírkám.

Na území Čech a Moravy vnikly dvě základní oblasti městského práva, které měli později vliv na vznik ryze českého práva městského. V severní části Čech, Moravy,

---

²² JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 175 - 177, kniha 4, čl. 6, odst. 5 - 7.

²³ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost a odúmrť v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 135.

²⁴ SÝKORA, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007, s. 813.

ve Slezsku a Lužici platilo právo magdeburské.²⁵ V Magdeburku, se kterým byla tato oblast ve styku, sídlil soud, který se stal až do 16. století odvolacím soudem pro česká města. Vrchním právem pro tuto oblast byly Litoměřice a Olomouc. Ve středních a jižních Čechách a na Moravě bylo uplatňováno právo švábské.²⁶ Právo švábské nemělo tak silné postavení jako právo saské, brzy se tedy vytvořila domácí vrchní práva se soudem ve Starém Městě pražském pro Čechy, a v Brně pro obyvatelé Moravy. Zpočátku se také uplatňovalo právo flanderské, které mělo zastoupení v některých Lužických a Slezských městech, jako např. Zhořelec, Budyšín, Hlubčice aj.

Postupně však byla tato práva vytlačována právem modernějším, které se lépe přizpůsobovalo novým ekonomickým podmínkám. Od husitského práva tak již můžeme spatřit české městské právo, tzv. právo oblasti staroměstské. Až v 16. století došlo ke kodifikaci českého městského práva, které je platné pro celé české království.²⁷

Dědění v městském právu bylo zpočátku vykonáváno, stejně jako v právu zemském, v rámci nedílu. Počátkem vzniku městského dědického práva bylo svobodné nakládání s majetkem. Některým městům bylo toto právo uděleno již po roce 1311 králem Janem Lucemburským. Důležitější však byla privilegia udělovaná Karlem IV. v letech 1366 - 1372, podle kterého bylo občanům konkrétních měst umožněno volné nakládání s majetkem. Tato privilegia později potvrdil také Karlův syn a nástupce Václav IV. Nejdůležitějšími městy, která toto privilegium obdržela, bylo Staré město pražské a Kutná Hora.²⁸ V těchto městech se uznávala pořízení pro případ smrti. Pouze v případě, že žádné takové nebylo, uplatnilo se právo odúmrti. Podmínkou pro neuplatnění odúmrtního práva, bylo pobývání v tom

---

²⁵ Právo magdeburské, nazýváno dle vrchní stolice práva saského. Právo obsažené v tzv. Saském zrcadle (Sachsenspiegel), což byla středověká právní kniha, jejímž autorem byl Eike von Repkow, a pochází z první poloviny 13. století.

²⁶ Právo švábské, nesprávně též nazýváno norimberské, využívalo se především v jihoněmecké oblasti. Obsaženo bylo v tzv. Švábském zrcadle (Schwabenspiegel), což byla právní kniha, která ve svém obsahu navazovala na starší právo saské. Je zde však i řada nových ustanovení. Autorem byl jakýsi augsburský Františkán, který ji sepsal v druhé polovině 13. století.

²⁷ MALÝ, K a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, Praha, r. 2010, s. 108.

²⁸ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědické právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 240.

konkrétním městě. Pozůstalí museli s městem tzv. trpět, což znamenalo platit městské poplatky a berně. Nárok na dědictví ztráceli, pokud se z města vystěhovali.

Velice často svá práva odúmrti panovníci přenechávali městům. Tyto prostředky městům napomáhaly ve výstavbě opevnění města, na udržování cest, mostů a k jiným obecním účelům. Je zajímavé, kterým městům panovníci odúmrt' přenechávali. Víme např., že Jihlava se těšila odúmrtnímu právu již ve 13. století, Plzeň a Kutná Hora ho získaly ve 14. století, naopak Staré město pražské až v roce 1499 a Nové město pražské dokonce až v roce 1504.²⁹

Mezi města, která se nejdříve těšila z městských privilegií, udělovaných panovníkem, patřilo Staré město pražské, Brno, Jihlava a Kutná Hora.

Městská práva starého města pražského

Staré město pražské získalo městská práva roku 1232. Dědictvé právo zachycují tzv. Otakarova práva ze 13. století, z tohoto dokumentu je patrné, že bylo pod vlivem práva magdeburského. „*Dispoziční volnost měšťana zde byla omezena ve prospěch zejména ženy, dětí a příbuzných.*“³⁰ Již v průběhu 15. století je zde však patrný vliv městského práva brněnského. Intestátní posloupnost byla v 15. století upravena tak, že dědictví přecházelo v první řadě na nejbližší příbuzenstvo a pokud žádné nebylo, přecházely dvě třetiny majetku na krále a jedna třetina na vdovu. Stejně jako u práva zemského nedělili majetkově oddělení potomci. Existovala ale možnost, kdy mohli svůj oddělený podíl opět vložit, tím se opět stalo součástí pozůstalosti. Po pozůstalém dítěti, které zemřelo, měli dědit nejprve sourozenci. Pokud žádných nebylo, tak nejbližší příbuzní. Stejně, jako u většiny měst i zde platilo, že dědit mohl pouze ten, kdo s městem trpěl.

Brněnská městská práva

Větší pozornost bych zde ráda věnovala městu Brnu. Důvodem je, že Brno svou městskou právní knihou udalo směr, kterým se ubírala i mnohá další města v Čechách a na Moravě. Dalším důvodem je fakt, že brněnská městská práva věnovala úpravě práva

---

²⁹ KNOLL, V. Intestátní dědictvá posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědictvé právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 240.

³⁰ KNOLL, V. Intestátní dědictvá posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědictvé právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 240.

dědického velkou pozornost a podává nám ucelený obraz o dědičných poměrech ve 14. století v městském právu.

Dědické právo, které bylo uplatňováno v Brně, je zachyceno v privilegii z roku 1243, které zaujímá přední místa v památkách českých právních dějin. Toto privilegium je nejstarším obsáhlým souborem městského práva. „*Oprávněnost takového hodnocení se pak spatřuje též v tom, že i v pozdější době, za poměrů daleko pokročilejších, zaujímá privilegium stále čelné místo mezi památkami svého druhu.*“³¹ Brněnské městské právo je jedno z nejdůležitějších také proto, že mělo zásadní význam pro formování městského práva v Čechách. Městská práva Brna kodifikoval v první polovině 14. století brněnský notář Jan. „*Promyšlená, jasná a tudíž dobře srozumitelná koncepce díla, funkčně plně odpovídající potřebám právní praxe, šíře obsahového záběru, mnohostranně postihující problémy městského práva, pokročilost právního nazírání, projevuující se navíc zde velmi ranou a přitom výraznou, přímo programovou, recepcí římského práva – to a mnohé další klady byly natolik zjevné a svojí progresivností významné hodnoty, že snadno umožnily, aby právní kniha zůstala po staletí základním kamenem brněnského městského práva v celém rozsahu jeho působnosti a současně nalézala přijetí v četných jiných městech tak dalece, až se nakonec stala jedním z hlavních pilířů novodobé unifikace městského práva v zemích České koruny.*“³²

Dědickému právu je v brněnské právní knize věnována značná část. Brněnští považovaly úpravu dědického práva za nutnost, ve které spatřovaly nezbytný základ vlastní existence. Na jedné straně brněnští uznávaly naprostou volnost při rozhodování o vlastním majetku, na straně druhé však respektovali jistá omezení, která vyplivala ze zásad rodinného práva. Notář Jan, při své kodifikaci hledal v římském právu, ze kterého v podstatě převzal celé soubory ustanovení tohoto zaměření, aby bylo použito tohoto pramene jako podpůrného pramene při nalézání práva v jednotlivých případech.³³

Brněnské městské právo respektovalo postavení muže, jakožto hlavy rodiny, a testátora. Ve své poslední vůli měl volnou ruku. Pokud však poslední pořízení nezanechal, postupovalo se dle intestátního práva. Standardní situací bylo, že po smrti manžela, přecházel majetek na manželku a děti, přičemž manželka dostala jednu třetinu a děti (všechny

---

³¹ FLODR, M. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. Století. II/komentář*. Brno, 1992, s. 9.

³² FLODR, M. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. Století. I/úvod a edice*. Brno, 1992, s. 16.

³³ FLODR, M. *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (-1359)*. Brno, 2001, s. 284.

dohromady) dvě třetiny. Pokud však případ nešlo tímto způsobem řešit, postupovalo se dle římského práva, podle kterého nejprve dědili potomci zemřelého, tedy descendentí, pak měli na dědictví nárok předkové spolu s bratry zemřelého, ascendentí, a nakonec nejbližší příbuzní po pobočné linii. Pokud ani těch nebylo, nastupovala manželka. Pokud zemřelý zanechal manželku, pak podle intestátní posloupnosti ve smyslu základních práv, náležel veškerý majetek jí. Manželka pak mohla odkázat tyto statky svým rodičům, a to i tehdy, když žil bratr zemřelého manžela. Stejně tak tomu bylo v případě, že zemřelý muž po sobě zanechal pouze děti.

V případě, že zemřeli bezdětní manželé, aniž by zanechali poslední pořízení, připadal majetek spíše na bratry manžela, nežli na manželčiny. Pokud po sobě zemřelý nezanechal žádných dědiců, připadala třetina statků na spásu duše zemřelého, třetina připadla městu a třetina rychtáři. Pokud zemřela manželka, přecházel společný majetek z manželství na jejího manžela, její vlastní majetek pak na její příbuzné.

Jednalo-li se o vdovu, která žila sama s dětmi, pak v případě smrti její či dítěte, platilo, že vzájemně po sobě dědily. Změna nastává v momentě, kdy by se tato vdova znovu vdala. Pak by po smrti jejího dítěte z prvního manželství, přecházel majetek na ostatní žijící děti jejího zesnulého manžela.³⁴ Vdova se svým opětovným sňatkem v podstatě oddělila.

Dědické právo u dětí se vztahovalo pouze na děti legitimní, tedy manželské, a na děti adoptivní. Děti nemanželské na dědictví neměly nárok. Platilo však, že děti manželské měly těmto něco poskytnout, např. oblečení nebo stravu. Stejně tak se právo snažilo o zrovnoprávnění dětí manželských a adoptivních, přestože se v praxi tato myšlenka často setkávala s nesouhlasem manželských dětí, nebyl na jejich připomínky brán zřetel.

Upraveny byly v brněnském městském právu také situace, kdyby otec zemřel a nezanechal v poslední vůli zmínku o svém synovi, o kterém v té době ještě nevěděl. V těchto případech právo pamatovalo na tyto pohrobky, kteří ač v závěti uvedeni nebyli, měli právo dědit po svém zesnulém otci. Stejně tak byl upravován případ, kdyby manželka zemřela při porodu a stejně tak po ní i její dítě. Pak se rozhodovalo v dědickém nároku dle toho, zda toto dítě žilo tak dlouho, aby nabylo právní způsobilosti. Pokud ano, přecházel tedy po smrti matky její majetek na něj, a po jeho smrti pak vše přešlo na otce. Další specifickou situací

---

³⁴ FLODR, M. *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (-1359)*. Brno, 2001, s. 295.

bylo, když zemřel již oddělený syn, který po sobě zanechal děti. V tomto případě měly tyto děti dědit stejným dílem se svými strýci. „*Při úmrtí syna, který byl již propuštěn otcem se svým dědickým podílem a zemřel intestatus bez manželky a dětí, se rozhodovalo následovně: pokud majetek, který zanechal, pocházel z jeho práce a nikoli od otce, měl přecházet spíše na jeho bratry a sestry, než na otce; jestliže však otec žil v chudobě, měli mu bratři a sestry postoupit nějakou část svého dědického podílu; pokud ovšem majetek pocházel od otce, pak se k němu opět vracel.*“³⁵

Brněnské městské právo často řešilo konkrétní případy vlastními nálezy *ad hoc*. Např. se u dvou dědiců stanovilo, že starší a tudíž moudřejší má dělení majetku řídit, zatímco mladší má přednostní právo výběru. Velice opatrně postupovalo brněnské právo v případech vyloučení z dědictví. Vyloučena z dědictví měla být manželka za cizoložství, stejně tak dítě, které tímto způsobem bylo počato. Manželé se však mohli takto zřící svých potomků a tím je i manželky připravit o dědický nárok. Takovéto případy proto byly pečlivě přezkoumávány. Také nebyl brán ohled na to, když manžel obvinil manželku z cizoložství, avšak i nadále s ní sdílel rodinný život. Jeho obvinění se tak stalo bezdůvodným. Aby tomu tak nebylo, musela se věc projednávat před církevním soudem, kterým by tato žena musela být obviněna, a následně by manželský pár musel být kanonicky rozveden.³⁶

Jak bylo již zmíněno, v průběhu 13. a 14. století, proniká brněnské právo za hranice města a ovlivňuje nejen právo Starého Města pražského, ale i práva Kutné Hory a Jihlavy. Brněnské právo se později stalo základem pro Koldínovu kodifikaci.

Další významná městská práva

Jihlava, která se též stala z hlediska městského práva významným městem, získala privilegium městského práva spolu s horním právem. Toto privilegium bylo jihlavským měšťanům uděleno králem Václavem I. pravděpodobně spolu s jeho synem, moravským markrabětem a pozdějším králem Přemyslem Otakarem II. Privilegium bylo nazýváno

---

³⁵ FLODR, M. *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (-1359)*. Brno, 2001, s. 296.

³⁶ FLODR, M. *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (-1359)*. Brno, 2001, s. 296 - 297.

„*listina A*“³⁷ a jeho udělení se klade do roku 1249. Městské právo jihlavské vycházelo z práva jihoněmeckého, přesto jsou tu patrné i shody s domácím právem zemským.

Dle jihlavského dědického práva dědila vdova s dětmi. Měla dostat třetinu a v případě, že by se znovu provdala, pak jen čtvrtinu. Pokud zůstavitel neměl manželku ani děti, přecházelo dědictví na jeho nejbližší příbuzné. Pokud ani jich nebylo, přešel majetek formou odúmrti na město, přičemž byla třetina „*použita na záduší, třetina k opravě cest a mostů a třetina k potřebám města*“.³⁸

Měšťané Kutné Hory získali právo kupovat a prodávat svobodné statky na základě německého privilegia roku 1371, které městu udělil císař Karel IV. Privilegium upravovalo také případ, kdyby některý z měšťanů „*zemřel bez posledního pořízení a bez dědiců, má jeho jmění spadnouti na nejbližší příbuzné*“.³⁹ V roce 1386 potvrdil Václav IV. toto privilegium horníkům, a doplnil jej o ustanovení, že pokud zemře kutnohorský měšťan bez dědiců, případně jeho svobodný majetek jako odúmrtí na konšely města, kteří je mají využít pro obecní účely. „*V právu pořizovat o svém majetku si byli rovni muži i ženy, neboť v obou privilegiích se zdůrazňuje, že nerozhoduje, zda zůstavitelem je měšťan či měšťka*“.⁴⁰ Tato privilegia se stala základem pro kutnohorské městské právo.

Zákonná dědická posloupnost byla v Kutné Hoře obdobná jako na Starém Městě pražském nebo v Brně. Dokládá to nejstarší kutnohorská městská kniha, ve které byly zápisy o převodech nemovitého majetku, které byly zapisovány nabyvateli, jeho manželce a jejich dětem, a to včetně dětí budoucích. Stejně tak je zde i doklad o vyloučení osob z dědictví. V knize je zaznamenáno několik případů. Dle J. Kejře lze však přímo o vydědění mluvit pouze v jednom z nich. V případě vydědění se jedná o otce, který prohlašuje, že se nemá ničeho dostat jeho synovi, který ač zámožný neposkytl svému otci potřebnou oporu v nouzi. V jiném případě se jedná o dceru, která již obdržela část ze zůstavitelova jmění. Není tedy

---

³⁷ Později, pravděpodobně v roce 1290 bylo jihlavským uděleno také Privilegium B, které kodifikovalo právo rozšířené praxí za několik desítek let. HOFFMANN, F. (ed.) *Jihlavské právo*. Jihlava, 1959, s. 13.

³⁸ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědické právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 241.

³⁹ KEJŘ, J. *Právní život v husitské Kutné Hoře*. Kutná Hora, 2002, s. 163.

⁴⁰ KEJŘ, J. *Právní život v husitské Kutné Hoře*. Kutná Hora, 2002, s. 163.

jisté, zda šlo o dceru oddělenou, obvěněnou, nebo zda šlo o jiný případ. Jistě zde ale nešlo o vydědění v pravém smyslu slova.⁴¹

Dědické právo Kutné Hory platilo vesměs nezměněno i po skončení husitských válek.

Z důvodu politického, hospodářského a obchodního rozvoje měst, vzrůstala potřeba právní jistoty. Ve 30. letech 16. století proběhl první pokus o kodifikaci městského práva. V roce 1534 bylo dokončeno dílo Městská práva, které sepsal Brikcí z Licska. Ve své knize vychází především z brněnské právní knihy písaře Jana. Nejednalo se o oficiální kodifikaci, přesto byla hojně využívána u soudů.

Oficiální kodifikací se stalo až dílo Pavla Kristiána z Koldína, který v roce 1558 sepsal první návrh a v roce 1579 dokončil a tiskem vydal zákoník s názvem Práva městská království českého.⁴² Koldín se snažil o to, aby vešla práva, pokud co nejvíce, ve známost. Proto se všemožně snažil o jejich šíření. Nejjednodušší se mu zdálo být, vydat práva městská ve zkrácené verzi, v jakémisi výtahu, který je nazýván „summou“. Tento výtah byl hotov roku 1581 a ihned dodán k vytištění.

*„Již od 14. století byla v Praze známa práva brněnská a jihlavská a v 15. století se uplatňovala zejména právní kniha brněnsko-jihlavská v českém znění. Postupně mizelo povědomí o jejím moravském původu, neboť přicházela z Kutné Hory, a začala se považovat za právo pražské.“*⁴³ Koldínova městská práva tedy v sobě zahrnovala právo užívané v té době na Starém Městě pražském, potažmo tedy obsahovala práva brněnská a jihlavská.

Platnost Koldínových práv se postupně rozšiřovala. Zpočátku jim však vzdorovala zejména města, na jejichž území se uplatňovalo právo magdeburské. Nejdéle odolávajícími městy v Čechách byly Louny a Litoměřice. Ty se k výhradnímu užívání zákoníku zavázaly až roku 1610. Na Moravu se Koldínova práva rozšířila roku 1697 a až v 18. století vešla v platnost na území Slezska.⁴⁴

---

⁴¹ KEJŘ, J. *Právní život v husitské Kutné Hoře*. Kutná Hora, 2002, s. 164.

⁴² MALÝ, K a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, Praha, r. 2010, s. 109.

⁴³ HOFFMANN, F. *České město ve středověku*. Praha, 1992, s. 254.

⁴⁴ MALÝ, K a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, Praha, r. 2010, s. 110.

Dědické právo upravuje Koldínův zákoník v člancích F 5 až F 59, které jsou latinsky nazvány *De Haereditibus et de praescriptionibus*. V těchto člancích nalezneme např. vysvětlení pojmů dědictví a dědic. Je zde také znázorněn strom krevnosti a dědicové jak po meči, tak po přeslici. Dále následují ustanovení o způsobu určení dědiců apod.

Vzorem pro právní úpravu dědického práva intestátního mu bylo právo římské. Při uplatňování dědického práva, měli být v první řadě zajištěni potomci zůstavitele, poté jeho sourozenci, příbuzní z pobočné linie a až jako poslední manželka. Koldínova úprava dědického práva vycházela z jihoněmecké koncepce, kde přednost v děděni měli *descendenti*, tedy „z toho kmene, z toho rodu a z té krve pošlí“.⁴⁵ Teprve pokud jich nebylo, nastupovali *ascendenti*. Pokud například bezpořizování zemřela bezdětná žena, která vlastnila svobodný statek, nepřecházel v dědictví statek na jejího manžela nebo v případě i jeho smrti na jeho příbuzné, ale na její příbuzné „jakožto na pravé dědice, od nichž počátek svůj vzal“.⁴⁶ Jednalo se o rozsáhlou úpravu, která pamatovala na různé situace v praktickém životě, které bývaly často předmětem sporů.

V Koldínově kodifikaci se uplatňovala v právu dědickém rovnost mezi muži a ženami: „Při právě městském dcery jako synové jednorodě dědí a rovných dílův v nápadích požívají, jako synové, dcery, vnukové, vnučky“ zároveň však klade podmínku: „kteříž řádně na tento svět prostředkem svatého manželství zplození jsau“.⁴⁷ Dědit tedy nemohly nemanželské děti. Stále zde také platí, že nemůžou dědit oddělení potomci, ale pouze neoddělení, které otec ze statku nevybyl.⁴⁸

Článek F X Koldínových Městských práv upravoval situaci, kdyby zůstavitel po sobě zanechal těhotnou manželku. V tomto případě by potomek nebyl nijak připraven o své právo a měl by nárok na dědictví po svém otci. Pokud by tento potomek po narození zemřel, aniž by byli jiní sourozenci, přecházel majetek na manželku zůstavitele. Stejně tak nebylo opomenuto

---

⁴⁵ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 170, čl. F VII.

⁴⁶ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 195, čl. F LII.

⁴⁷ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 171, čl. F VIII.

⁴⁸ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 171, čl. F LI.

na situaci, kdyby zůstavitel ani nevěděl, že je jeho manželka těhotná. Potomek byl tak zahrnut do dědického práva i v tom případě, že by zůstavitel zanechal poslední vůli, ve které by uveden nebyl.

Specifickou úpravou pak je ustanovení, kde pokud by muž zemřel bez příslušných majetkových smluv *po dni pak a po roce* od svatby, připadly by dvě třetiny pozůstalosti dětem a třetina vdově, což byla forma obvěnění. Na tuto třetinu měla vdova právo i v případě, že by manžel zanechal pořízení pro případ smrti. Bylo ji ale možné vydědit, avšak pouze v taxativně stanovených případech: *„Předkem, kdyby manželka od manžela svého bez hodných příčin přeč odešla, a jsauci od manžela napomenuta, zase se k němu navrátiti a s ním v manželství trvati nechtěla. Druhé, žeby nemocného a v nedostatku jeho opatrovati nechtěla. Třetí, kdyby o svém manželu na lehkost a na potupu jeho řeči nepravé k vyprázdnění dobré jeho pověsti mluvila a za pravé je jistila. Čtvrté, kdyby při rodičích a přátelích krevních svého manžela oškřivila a na jeho dobré cti nařikala. Páté, kdyby táž manželka nepoctivě živa byla, neřádných a zlých lidí se přidržela, a s nimi přebývala. Šesté, jestliže by manželka s jinými, proti vůli muže svého, kvasila a hodovala, a jinde nežli u muže svého noclehovala.“*⁴⁹

Tímto se uplatňovala stará tradiční úprava třetin. Šlo o institut vdovské třetiny *„ta vychází z archaického dělení pozůstalosti na mužské a ženské díly, které však bylo v předbělohorském období vytlačeno dělením pozůstalosti na rovné díly“*.⁵⁰ Stejně tak dědil vdovec třetinu po své manželce, zároveň však na něj přecházelo to, co do manželství vnesl. Zbylé třetiny dědili nejbližší příbuzní.

Odlišná situace nastávala v momentě, kdy některý z manželů zemřel před lhůtou *„po dni pak a po roce“* od svatby. Při smrti manželky přecházelo na jejího manžela věno i *„výprava“*.⁵¹ *„Pakliby prvé umřel manžel než manželka: tehdy věno, bylo-li po ní dáno,*

---

⁴⁹ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 104, čl. F XLIV.

⁵⁰ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědické právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 242.

⁵¹ Výpravou je myšlen ten majetek, který si žena přenášela od rodičů k manželovi.

*s obvřením i s tím se vším, co jest statku aneb svých věcí k manželu svému přinesla, zase jí navráceno bude.*⁵²

Spolu se statky přecházely po pozůstalém na dědice všechna jeho práva a spravedlnosti. To platilo též na závazky a dluhy, které pozůstalý zanechal. „... *protož také, čímby komu spravedlivě ten, jehož on statku v držení vešel, dlužen pozůstal, všeckny dluhy spravedlivé platiti a závady svozovati povinen bude.*“⁵³ Prvními, kdo měli nárok na dědictví, byli věřitelé, kterým měli pozůstalí vyrovnat nesplacené pohledávky „*pokudžby takového statku stačilo*“.⁵⁴ Neměli tedy povinnost splatit celý dluh, ale pouze do výše dědictví. Výjimkou však bylo rukojemství „*neboť to, když na statku pojištěno není, s rukojmím umírá, a rukojmové živi pozůstalí takové rukojemství a sliby vypravují*“.⁵⁵

Koldínův zákoník byl rušen postupně až ustanoveními zákoníků feudálního absolutismu. Až roku 1811 zrušil Všeobecný občanský zákoník poslední podstatnou část Koldínova zákoníku týkající se majetkového práva.

Právo magdeburské

Jak bylo již řečeno výše, ve městech, kde bylo v praxi uplatňováno právo magdeburské, se Koldínův zákoník zpočátku neprosadil. Právo magdeburské (saské) bylo na rozdíl od práva švábského (jihoněmeckého) velice konzervativní. Tvořilo uzavřený celek, do něhož se nedostaly žádné vnější vlivy. Proto se také řada historiků domnívá, že šlo o právo v mnohém zaostalejší, než právo švábské. Právo jihoněmecké bylo pokročilejší a dynamičtější, což bylo výsledkem rychlejší rozsáhlejší recepce římského práva. Bylo navíc schopné přijímat prvky zemského práva.⁵⁶

---

⁵² JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 103, čl. F XLI.

⁵³ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 180, čl. F XIX.

⁵⁴ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 180, čl. F XX.

⁵⁵ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 180, čl. F XX.

⁵⁶ HRUBÁ, M. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 50.

Jihoněmecké právo upřednostňovalo v institutu dědění, jak bylo již výše řečeno, descendenty, tedy vlastní rodinu (děti apod.). Naopak právo magdeburské dávalo přednost ascendentům, tedy dávalo přednost původním příbuzným (sourozenci zůstavitele, rodiče). Dědictví mělo přecházet především na mužské dědice. Severoněmecké právo chápalo pozůstalost jako „*skupinu majetkových souborů, spjatých s určitými dědici*“.⁵⁷

Severoněmecké právo dělilo majetkovou pozůstalost muže na tři díly, přičemž byly určeny konkrétním dědicům. Tyto tři díly se dědily na tzv. herbot, který byl pro muže, grod, který byl pro ženy a nakonec třetí díl. Třetím dílem se mohlo volně disponovat. V podstatě byl určen pro ostatní příbuzné.⁵⁸

Grod (gerade, gruod) česky ženský nábytek, vejprava, byl soubor movitých věcí, které byly v manželství užívány převážně ženou, avšak v době svazku plně pod správou muže. Po jeho smrti se odděluje a přechází na vdovu, jako jeden z dílů majetkového společenství manželů.⁵⁹

Dále bylo také ustanoveno, že vdova má právo na polovinu zásob ve spíži, tzv. musteil, a také právo ženy na doživotní poživací právo k nemovitosti, tzv. leibzucht.⁶⁰

Také leibzucht a musteil měly za úkol zabezpečit vdovu. „*Termín leibzucht označoval doživotní užívací právo k nemovitostem, které jí byly darovány – vzdány před soudem. Tato tradice má patrně kořeny v dávných germánských zvyklostech, které zpočátku ovlivňovaly i formování saského práva.*“⁶¹

---

⁵⁷ KNOLL, V. Intestátní dědická poslušnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědické právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 243.

⁵⁸ HRUBÁ, M. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 73.

⁵⁹ HRUBÁ, M. *Zvonění na sv. Alžbětu*. Odraz a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku. Ústí nad Labem, 2011, s. 62.

⁶⁰ HRUBÁ, M. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 73.

⁶¹ HRUBÁ, M. *Zvonění na sv. Alžbětu*. Odraz a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku. Ústí nad Labem, 2011, s. 71.

Postupem času se toto ukázalo jako dosti nevýhodné, a proto se začalo uplatňovat právo švábské, které chápalo pozůstalost jako homogenní celek. I přesto se právo saské v určitých městech udrželo, a to až do 16. století.

Dědění v poddansko-vrchnostenském právu

Stejně jako měšťané byli i selští obyvatelé na vsích držiteli svých statků, kterými mohli disponovat. Stejně tak měli právo přenesení statku na jinou osobu, a právo dědičného držení. Byly zde však i výjimky, které plynuly z vrchnostenského vztahu či vznikaly v souvislostech s ostatními spoluobyteli. V zásadě však právo dědičné měli. Často však bylo dědění omezeno pouze na poddané téže vrchnosti. Také zde, stejně jako v právu zemském a městském, uplatňoval se institut nedílu, který zabraňoval přecházení statků formou odúmrti na vrchnost, což se však i tak dělo téměř pokaždé.

V době Přemysla Otakara II. se začalo toto právo selského lidu zpochybňovat. Příčinou bylo, že v této době přicházeli do Čech němečtí osadníci, kteří se pod právem zákupním usazují a uzavírají s vrchnostmi smlouvy, na jejichž základě se stávají držiteli dědičných statků. Selský lid se doposud odvolává jen na obyčeje a zvyklosti, které se ne vždy striktně dodržely. Chtěli si své dědičné statky také pojistit smlouvami, které by nemohly být zpochybněny. *„Není tedy divu, že český lid sedlský po výhodách, ježto emfyteutické právo osadníkům německým poskytovalo, toužiti počal : pročez i mnozí kmetové ve vlastní statky své opět se zakupovali, čímž pánům, emfyteutické smlouvy s poddanými zavírajícím, nových důchodů přibývalo.“*⁶²

Ani ti, kteří zůstali u původního starého práva, však nebyli zbaveni dědičnosti statků. Problémem byla narůstající nejistota, které využívala vrchnost. Ta poté nakládala s poddanými zcela libovolně, a upevňovala domnění, že pokud selské obyvatelstvo nemá dětí, připadá jejich pozůstalost na jejich pána. Proti těmto praktikám se postavilo vysoké české kněžstvo a prosazovalo starodávne právo selského lidu. Svědectví o tom zachoval ve svém traktátu kanovník chrámu Pražského a vikář arcibiskupský Kuneš z Třebovle. O tomto traktátu se budu blíže zmiňovat v kapitole o odúmrti. Nicméně je potřeba říci, že z traktátu Kuneše z Třebovle poznáváme, že v druhé polovině 14. století *„všeobecná zásada : že rolníci čeští netoliko osobně jsou svobodni, nýbrž že jim i dědičné právo úplně přísluší, v theorii*

---

⁶² WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 45.

uznána a šlechtými muži horlivě hájena byla; avšak že v praxi namnoze se přičil zásadě té obyčej z poměru a působení německého lenního práva povstalý; neboť více a více šířilo se pravidlo, že statek poddaného, jenž potomkův po sobě nezanechal, na pána jeho co odúmrt, dle analogie lenních statků, připadnouti má“.⁶³

Selské dědické právo můžeme rozdělit do čtyř oblastí. Severní, dle práva severoněmeckého, jižní, dle práva jihoněmeckého, česká, dle práva zemského a obecnoprávní, která vycházela z práva římského. Jednotlivé oblasti se rozlišovaly např. dle zajištění vdovy po zemřelém. Dle českého práva uplatňovaného ve středních a jižních Čechách byla vdova spolu s dětmi zajištěna rovnými díly. V severních Čechách se uplatňovala vdovská třetina. V západních Čechách připadaly na dědice mužského pohlaví větší ideální díly, než na ženské dědice.⁶⁴

Tento stav věcí se neměnil až do husitských válek. Po husitských válkách však zesílilo postavení šlechty, která začala uplatňovat větší moc nad svými poddanými. Byla omezována osobní svoboda poddaných. Jednalo se však o jev, který nemusel být všude, někteří pánové i nadále zachovávali slušnost ke svým poddaným a ctíli jejich práva.

Dědění ze závěti

Institut odúmrti ovlivňoval vývoj dědického práva jako celku. Vedle instestátní posloupnosti měl tedy vliv také na vývoj projevů vůle zemřelého, a potažmo také na závěti a testamenty. Pořízením pro případ smrti, jakožto projevem poslední vůle, se lidé snažili zabránit přechodu majetku odúmrtním právem na panovníka, respektive na královskou komoru. Jedná se o jednostranný právní úkon, kterým zůstavitel (kšaftující, zapisující, společník) převádí pro případ smrti celý svůj majetek nebo jeho podstatnou část jiné osobě (dědici, kšaftovníku, nápadníku, zápisníku).

„Z formálně-právních hledisek ale může jít i o právní úkon relativní, protože např. ve spolku nevystupuje jen jediná osoba, ale také druhý společník. V českých poměrech se ovšem od nejstarší doby do konce 15. století vyvinulo množství instrumentů, jimiž mohl

---

⁶³ WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 50.

⁶⁴ STIEBER, M. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha: vlastním nákladem, 1930, s. 111 – 112.

zůstavitel více či méně pohodlně vyjádřit svou poslední vůli jestliže nechtěl, aby se uplatnila intestátní posloupnost včetně odúmrtního práva.“⁶⁵

Dalším značným ovlivňovatelem pořízení pro případ smrti byly zemské desky. Právě tento institut umožnil vývoj těchto pořízení. Tato právní jednání byla činěna formou určitých darování a odkazů, a byla uznávána za právoplatná. To je také důvod jejich existence i v době, kdy mělo přednost především nastupování nedílných příbuzných. „*Právní jednání na případ smrti, jež z nejstarší doby máme zachovány, objevují se ve formě odkazů a darování s výhradou práva užívacího.*“⁶⁶ Pořízení pro případ smrti se vyskytují již ve 12. století.

Tyto odkazy byly realizovány prostřednictvím výrazů, kterými byly např.: post mortem suam et uxoris sue ... contulerunt possidendam. Jsou to výrazy, které pořizují „legálně“ určitý majetek. Právní ujednání tohoto druhu byla neodvolatelná, a obdarovaný jimi mohl zabránit, aby bylo dále nakládáno darovaným majetkem.

Darování s výhradou práva užívacího poskytovalo obdarovanému právo ihned. Takováto ujednání jsou velice podobná s římským constitutum possessorium. Bývala zde také ustanovena povinnost obdarovaného platit ročně poplatek od doby darování s výhradou práva užívacího.

Velmi často byly tímto způsobem převáděny konkrétní statky nebo určitý plat z určitého majetku na kláštery. V těchto případech však museli dávat svolení také příbuzní, kterým náležel dědický nárok. Většinou tento souhlas projevovali přivěšením svých pečeti k listině. Mezi příbuznými a kláštery tak často docházelo ke sporům o majetky. Proto bývalo v darování klášteru ustanoveno, že ti dědicové, kteří budou trvat na ponechání majetku, musejí klášterům tento majetek vyplatit penězi, přičemž někdy bývala také stanovena lhůta pro toto konání. V darováních klášteru mohla být vymíněna různá ustanovení, kterými mohlo být např. ujednáno, že v případě zchudnutí dědice dárce, je klášter povinen dát za darovaný majetek určitou sumu, nebo zde mohlo být ustanovení, které zaopatřovalo vdovu po smrti manžela, který daroval klášteru apod.

Vedle příbuzných musel s tímto pořízením souhlasit také panovník, a to především proto, že platilo právo odúmrtní. Pokud král souhlasil, vydal mocné listy pro jednotlivé osoby,

---

⁶⁵ SÝKORA, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007, s. 805.

⁶⁶ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 3.

ve kterých jim dovoluje odkázat či dát majetek klášterům. Pořízení na případ smrti tedy nemohlo být učiněno bez královského privilegia. V právním díle Všehrdově se píše: „Protož nadarmo žalují přátelé mrtvého, když statek jeho dániem královským chybí jich; přijde ne na příbuzného, poněvadž každý statek svůj k věčnosti zřiediti móż svobodně, jakž se a kdy se jemu kolivěk líbí, ano dsky vždycky, ve dne téměř i v noci otevřené stojie, a každý k nim přístup má . . . Komu těžko ke dskám jíti, zjednaj sobě od krále pána svého list mocný a doma sedě, nic za to nedada, svůj statek zapišeš . . .“⁶⁷

Prostředky, kterými bylo možné volně naložit s majetkem pro případ smrti, byly tři: mocný list, desky a spolek. Tyto jsou jmenovány jak v díle Všehrda, tak i v knize Drnovské, která platila pro Moravu a pochází z 16. století. Pro Čechy i pro Moravu tedy platili stejné prostředky, je však rozdíl v míře jejich užívání. Na Moravě byl zřejmě nejčastějším prostředkem spolek, zatímco v Čechách jsou to desky zemské.⁶⁸ Nejstarším prostředkem je však spolek.

Spolek

Jak bylo již řečeno, institut spolku je zřejmě nejdříve využívaným prostředkem. Spolek, v dobových pramenech nazývaný též stupek,⁶⁹ jako institut dědického práva, se vyvinul již ve 14. století. Existuje názor, dle kterého byl tento institut využíván již ve 13. století., avšak z jiného důvodu. Jiní se domnívají, že spolek vzniká v souvislosti se stanovením odúmrtního práva v privilegiích krále Jana z počátku 14. století. A naopak zaniká v době, kdy jsou využívány vhodnější prostředky k zabránění uplatnění práva odúmrtního.⁷⁰ Je znám již z římského práva jako korporace. V římském právu se jednalo o sdružení fyzických osob k určitému právem povolenému účelu. Měli vlastní právní subjektivitu.

Spolek byl nejhojněji využíván ve 14. století. V Čechách však zaniká tento institut již ve století 15. Daleko větší využití měl na Moravě. Zde se tento prostředek začal uplatňovat již

---

⁶⁷ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 175 - 177, kniha 6, čl. 34, odst. 3, 6.

⁶⁸ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 6.

⁶⁹ V pramenech se dále také vyskytují názvy „hromada“, „shromáždění“, „unio“ nebo „unitas“ aj.

⁷⁰ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 18.

po založení desk zemských a své využití nacházel až do 17. století. Spolek zde nahrazuje tzv. zápis s místem. (viz dále)

V českém dědickém právu pojem spolek, nebo také unio, vysvětluje Všehrd ve svém díle takto: „*Kterýžto spolek jest lidi od sebe všemi obyčeji dielných dědinami, zbožiem i statky jich, též nábytky i svrchky, klenoty i listy, kteréž mají neb míti budú, na plném súdu sstupenie a shromáždění*“.⁷¹ Spolek bylo tedy umělé společenství, které bylo uzavřeno dohodou mezi dvěma či více společníky, především šlechtici. Dle této dohody, pokud některý ze šlechticů zemřel bez zákonných dědiců, připadl jeho majetek druhému účastníku spolku. Tímto způsobem byl do jisté míry nahrazován nedíl, a stejně tak sloužil k tomu, aby nebylo uplatněno odúmrtní právo panovníka. Společníci, kteří byli ve spolku, měli právo přijímat další společníky. Bylo také možné, aby jeden společník propustil ze vzájemného spolku druhého, tímto úkonem se spolek stával jednostranným. „*Už r. 1383 bylo výslovně stanoveno nálezem dvorského soudu – výtečně právnicky formulovaným – že společně uzavřená kupní smlouva („trh“) nezakládá spolek ve smyslu právě vytčeném, nýbrž jen normální spoluvlastnictví s podíly, z nichž každý může mít po smrti svého vlastníka samostatný právní osud.*“⁷²

Aby mohl takový spolek vzniknout, bylo nutné jednak mít svolení panovníka, a jednak souhlasné prohlášení společníků, které se uskutečňovalo před panovníkem nebo před zemským soudem. Panovníka na Moravě mohl nahradit markrabě Moravský, nebo také zemský hejtman. Do roku 1614 mohl být spolek uzavřen také před nejvyšším komorníkem. „*Po tomto roku měly býti povolovány jen panovníkem neb zemským hejtmanem v čas zasedání soudu neb i mimo zasedání. Hejtman má svolati zemské soudce ku poradě. Udělení spolku je pak účasten i nejvyšší písař i nejvyšší komorník.*“⁷³

Na Moravě se spolky zapisovaly do hejtmanských register za přítomnosti dvou svědků. Zapisovalo se sem, kdy a kde spolek vznikl, a ke kterému právu náleží. Tyto zápisy se pak přenesly do zemských desk a hejtmanská registra se spálila. Při otevření desk pak hejtman vyvolal spolky, které byli před ním a před králem uzavřeny, a společníci pak do desk spolky

---

⁷¹ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 175 - 177, kniha 6, čl. 14, odst. 1.

⁷² VANĚČEK, V. *Dějiny státu a práva v Československu*. Praha, 1961, s. 117.

⁷³ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 19.

vložili. Pokud přijímající strana spolku již nežila, šlo o tzv. „zmlé“ jednostranné spolky, vkládal je do desk sám markrabí či hejtman.

Spolek mohly mezi sebou uzavírat osoby dílné i nedílné. V případě nedílníků bylo účelem takového spolku, aby byl rodinný nedíl modifikován podle smlouvy, nebo doplněn, čímž se nedílnost rozšířila i na statek přibylý, nebo aby bylo zabráněno rozdílu. Spolky mohly být uzavírány mezi příbuznými i mezi osobami bez příbuzenského vztahu. Mezi příbuznými se spolek uplatňoval v případech, kdy se rozdělili, nebo když po sobě dle zákonné posloupnosti nemohli dědit, jako např. děti po matce.

Spolky mezi sebou uzavírali také manželé. V Čechách to sice nebylo příliš obvyklé, ale na Moravě se vyskytují velice často. Nejčastější byly jednostranné spolky, kdy žena přijímala muže na spolek. Spolky vzájemné, kdy přijímá manžel manželku, už byly o něco vzácnější. Do 15. století mohla žena uzavírat spolky se svými dětmi, bratry, dokonce i s cizími osobami. Od 15. století se však právo manželky přijímat na spolek omezilo. Nesměla již přijímat nikoho třetího, ale pouze svého manžela. „*Výminky ze zákazu manželce uzavírat spolky byly připuštěny, pojala-li za manžela osobu nižšího rodu, aby tak její jmění bylo zachováno jejím dětem neb určitému rodu.*“⁷⁴

Spolky bývaly uzavírány také se sirotky. Uzavírali je poručníci se svými poručenci. Platnost takového spolku byla omezena pouze do let sirotčích. Často se však této možnosti zneužívalo. Již za doby Karla IV., bylo nařízeno, aby se postupovalo zvláště opatrně při uzavírání spolků se sirotky. Za doby krále Zikmunda se spolky se sirotky v Čechách zakázaly. „*Nemá žádný poručník spolkův sobě s sirotky uprošovati, ani jich KMst má dávatí. A jestliže by král spolek komu s sirotky dal, to dáníe žádné moci mieti nemá, a páni takové dáníe na plném súdu mají zdvihnutí, a takového, ktož jest spolek uprositi směl proti nálezu a právu, v svú kázeň vezmú.*“⁷⁵ Na Moravě však tento zákaz neplatil, zde byly povoleny. Spolky, které sirotkům prospívaly, však byly i nadále povolovány, a to zejména v těch případech, kdy tito neměli rodiče.

Institut spolku byl co do možností dědiců velice rozmanitý. Uzavírat je mohli nejen vlastníci svobodných majetků, ale také vlastníci manských statků. Obvykle se spolek

---

⁷⁴ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 20.

⁷⁵ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 251, kniha 5, čl. 42, odst. 1, 2.

vztahoval na všechn přítomný i budoucí majetek, movitý i nemovitý. V takovémto případě se jednalo o pravý a dokonalý spolek. Nebyla to však jediná možnost, jak spolek uzavřít.

Ze spolku bylo možné vyloučit určitý majetek, nebo naopak uvést v něm pouze výčet statků, kterých se tento institut týká. Nijak nebyli omezeni ani společníci svými vklady. Jeden mohl vnést do spolku nemovitost, jiný určitou peněžní sumu. Tímto způsobem bylo možné, aby jedna osoba přijímala na spolek více společníků odděleně, každého na jiný majetek. „*I při spolku může si společník vyhradit volnost odkázati testamentem a druhý společník plní jeho obsah.*“⁷⁶

Spolek mohl být i pouze jednostranným, v takovém případě spadaly statky na přijatého a nikdy naopak. Další z mnoha možností bylo, že byl spolek uzavřen tak, aby se vztahoval i na dědice společníků, kteří po jeho smrti zůstávali ve spolku. I zde však bylo více možností. Např. mohl být spolek uzavřen s tím, že jsou z něj vyloučeny vlastní děti. Nebo mohlo být stanoveno, že přijímá druhého společníka pouze v případě, že nebude mít vlastní syny. Nezapomínalo se ani na situaci, kdyby společník po sobě zanechal dceru. Pro takový případ bylo již při uzavírání spolku dohodnuto, že ji má druhý společník odbýt určitou sumou. „*Zanechají-li oba společníci po sobě dcery, mají tyto ve společném majetku rovný díl.*“⁷⁷

V případě, kdy je více společníků a jeden zemře, aniž by po sobě zanechal dědice, pak si žijící společníci rozdělí jeho majetek. Stejně se dělo, pokud zemřel příjemce, který přijal na spolek více společníků, kteří jsou od sebe dílní. Bylo též možné, aby si ve spolku stanovili pořadí, kterým bude majetek přecházet na jednotlivé společníky, v případě smrti jednoho z nich.

Zrušení spolku bylo možné zrušením zápisu v deskách zemských. V případě, že se na zrušení dohodli všichni společníci, dalo se zrušení učinit dvěma způsoby. Prvním způsobem, který byl pro strany bezpečnější, bylo zapsat do desk na místo, kde byl spolek vložen, že se strany propouštěly a zápis spolku se vymazal. Druhým způsobem bylo, že „*v jiném místě než spolek zapsán jest, tak že se obě straně přiznají před úředníky, že se ze všech spolkův i dědice své propouštějí; a proto spolek ve dskách stane celý, nepřetržený.*“⁷⁸

---

⁷⁶ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 21.

⁷⁷ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 22.

⁷⁸ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 273, kniha 6, čl. 21, odst. 4.

Chtěla-li spolek zrušit pouze jedna strana, rušil se tím, „že jeden společník kladl ve dsky a druhý tomu v letech zemských neodporoval. Spolek se tu promlčoval.“⁷⁹

Na Moravě byl spolek využíván mnohem hojněji než v Čechách. Proto zde bylo i o něco více možností, jak s majetkem naložit. U jednostranných spolků bylo např. možné, aby společník přijímal druhého do té doby, než ze spolku dle vlastní vůle vystoupí. To samé mohl společník stanovit pro své dědice. Spolek mohl být změněn. Nebo bylo možné z něj vystoupit i bez přítomnosti druhé strany. Moravská varianta spolku již ve 14. století nahrazovala jiné způsoby pořízení pro případ smrti, které se ve velké míře užívaly v Čechách.

Zápisy do desk zemských

Desky zemské byly dalším nástrojem, který bránil uplatnění odúmrtního práva panovníka. Stejně jako u spolku, mohl se takto zajistit dědický nárok též oddělených členů rodiny. Stavové tak snadno předešli odúmrti. Tímto způsobem se provádělo tzv. darování po smrti, nebo zápis dluhem.

Darování po smrti

K darování po smrti bylo nutné opatřit si souhlas panovníka. Darování probíhalo před úředníky, před kterými dárce prohlašoval, že dává svůj majetek obdarovanému po smrti. Tento způsob pořízení se v Čechách objevuje již velmi brzy. Nejstarší zachovaný případ pochází již z roku 1316. O darování pojednává ve svém díle i Viktorin Cornel ze Všehrd: „Jeden každý člověk, kteréhož by koli řádu byl, panského, zemanského, městského nebo sedlského, dědictví nebo plat na zemi maje, móż jej dáti, komuž se jemu zdá a líbí, beze všie všech lidí překážky, a to dskami nebo listem, jestli že má mocný list od krále; kromě duchovních osob (tj. kněží a mnichův, kláčterův a kostelův), kterýmž žádný nic ani dskami, ani listem ani kšaftem dědičného dáti nemóže bez povolenie královského.“⁸⁰ Z tohoto článku je patrné, že právo darovat svůj majetek měl nejen vyšší stav, ale také měšťané, a dokonce i selské obyvatelstvo. Při darování záduší, kostelu, nemocnici, koleji nebo škole, je zapotřebí zvláštního královského povolení.

---

⁷⁹ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 22.

⁸⁰ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 274, kniha 6, čl. 22, odst. 1.

Darování deskami mělo v podstatě podobu darování s výhradou. Dárce si zde totiž vyhrazoval právo užívat darovaný majetek po dobu svého života, v čemž mu nesmělo být bráněno. Obdarovaný zase nabýval zápisem právo, že tento zápis nebude jiným způsobem zrušen. Způsob, kterým mohl být zápis zrušen, bylo smrtí obdarovaného ještě za života dárce.⁸¹

K darování však bylo připojováno i mnoho výjimek, kterými dárce upravovali rozsah darovaného majetku pro různé případy. Takovými podmínkami mohlo být např., že se manželka po dárce smrti již znovu neprovdá. Aby bylo zachováno dědické právo potomků, bylo často podmínkou, že obdarovaný nabude majetek teprve po smrti dárce i jeho dětí, nebo že darování je platné jen v případě, že dárce zemře bezdětný. Zápisem mohl též dárce ustanovit, že po smrti obdarovaného bude majetek spadat na další osoby. „*Dárce si také může v darování vyhraditi, aby, ježto má list mocný od krále, mohl na tento list komukoli majetek odkázati a zapsané již darování i za nepřítomnosti obdarovaných z desk vymazati.*“⁸²

Darování deskami zemskými zmiňuje ve svém návrhu Maiestas Carolina i král Karel IV. Ten však v této právní úpravě nemá na mysli darování po smrti. Darování má být uskutečněno za života dárce, a to do jednoho roku po zapsání do desk zemských. Ustanovena zde byla také určitá slavnostní forma, která musela být dodržována. Dárce, který se rozhodl darovat, musí nejprve požádat panovníka o svolení. „*až o povolení požádá a obdrží je, nechť pošle posla, tedy urozeného pána zastávajícího úřad kmeta, k nejvyšším úředníkům, kteří na základě zprávy tohoto šlechtice, v souladu s částí Majestátu jim svěřenou, musí nechat provést zápis do zemských desek, a to během jednoho následujícího roku počítaného bez přerušení, rozumí se v době jednoho ze všeobecných sněmů, slavnostně konaných, jak je zvykem, během suchých dní; nebo, dá-li tomu přednost, nechť na jednom z uvedených sněmů, až budou u soudu zasedat nejvyšší úředníci, před nimi oznámí a veřejně vyhlásí toto darování či postoupení, které hodlá provést; v tom případě nemusí od krále žádat ani obdržet žádné povolení;*“⁸³

---

⁸¹ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 14.

⁸² RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 14.

⁸³ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 209, čl. LIX.

Pokud byl takto dodržen postup a darování bylo učiněno řádně, nikoli v okamžiku smrti, respektovala panovnická moc dědický nárok v případě smrti dárce. Pokud však předepsaný úřední postup dodržen nebyl, nebo bylo darování zjednáno v okamžiku smrti, přecházely darované majetky na královskou komoru.

V případě, že někdo darování či převod tajně zapsal do desk zemských, byly mu příslušné majetky odebrány a zkonfiskovány ve prospěch královské komory. Trest se však netýkal pouze dárce, nýbrž „*písař, který takovým způsobem dědictví či řečené statky tajně vloží do desek, bude stížen pokutou nejvyššího trestu*“.⁸⁴

Zákoník, který Karel IV. navrhl, však nikdy nevešel v platnost (viz výše). Jak je nám známo ze zápisů z desek zemských, využívalo se darování po smrti i nadále. V deskách moravských jsou takové zápisy ještě i z dob Karla IV. „*Přes to však se darování dskami dosti zřídka vyskytá. Příčinou toho jest, že dárce nemohl takovýto zápis dále měniti bez vůle a svolení obdarovaného.*“⁸⁵

Zápisy dluhem

Zápisy k dědictví dluhem, nebo také nápadní zápisy, které se zapisovaly do desk zemských, se v českém právu hojně rozšířily v době omezené zvolené dědické posloupnosti. Kdy přesně tento institut vznikl, nelze přesně určit. Přímá zmínka pochází z let 1405 – 1413, avšak ze zápisů desk dvorských je možné se domnívat, že pocházejí již ze sklonku 14. století.⁸⁶

Zápisy se vkládaly jak do desek velkých tak malých. „*Veliké se na pergameně, malé na papíře píší. Veliké jsou pro bohaté pány a zemany, kteříž v tisíce dějí a zboží široká, znamenitá a veliká mají, nalezeny, aby oni těmi dskami velikými veliká zboží svá opatrovali, v velikých summách veliká zboží zapisujíce. Malé dsky jsou pro chudé zemany, kteříž zboží nemají velikých, než dvory a dědiny, a pro dědiníky i jiné všecky lidi chudé, aby ti také mohli své statky malé dskami menšími tak dobře jako bohatí zboží svá dskami velikými, tak potřebně, tak dostatečně opatrovati. Z té příčiny také i malé dsky slovú, že se do nich statkové*

---

⁸⁴ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 210, čl. LX.

⁸⁵ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 14.

⁸⁶ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 17.

malí a věci rovné zapisují, kteréž i písařem zvláštním jsou opatřeny, ješto on také po nich jméno bere a slove písař menší nebo písař menších desk.“⁸⁷

Jednalo se o fingované zápisy, kdy dluh měl zakrýt pravou podstatu věci, a sice pořízení pro případ smrti. Mohlo se tak dít pouze tímto způsobem, neboť *„žádný zápis nápadní jinak ve dsky zapsán býti nemož než dluhem, poněvadž jsou tak ustanovili, ktož jsou dsky najprvé našli a vymyslili.*“⁸⁸

Dědění tímto způsobem spočívalo v tom, že vlastník svobodného statku prohlásil u desk, že dluží nějaké osobě a jejím dědicům určitou sumu, která má být splacena po jeho smrti. Pokud tato suma nebude splacena, pak má, po jeho smrti, této osobě a jejím dědicům připadnout určitý majetek, který je v zápise přesně uveden. Zůstavitel tedy v těchto zápisech vystupuje jako dlužník, dědicové jako věřitelé a peněžitá suma jako dluh. Protože však tato suma neměla být splacena, byla uváděná ve značné výši.⁸⁹

Zápis do desk se nemusel provádět jen osobně. *„Neb každý, ktož zapisuje, musí netoliko osobně u desk státi, ale také se k tomu, což zapisuje, sebe mocen, volen a svoboden jsa, dobrovolně beze všeho přinucenie přiznati, slovy i volí svú bezděčně a odvěčně; nebo od zavázaného a nesvobodného člověka žádný zápis nemá ve dsky kladen býti. Mož také přiznanie býti bez slov skrze rukú ukázanie, kdyby němý se přiznával, anebo nemocný, ješto by oněměl. Mož také bez přítomnosti jeho kladeno býti, když se prvé přizná, a list přiznávací vezme od úřadu, a potom jej zase po komž koli pošle.*“⁹⁰ Zapisující mohl klást do desk i prostřednictvím jiné osoby, která ho zastupovala, a po které poslal svůj přiznávací list. Oproti ostatním zápisům do desk, nemusela být přítomná osoba, v jejíž prospěch se zapisuje.⁹¹

---

⁸⁷ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery.* Praha, 1874, s. 280, kniha 6, čl. 32, odst. 2.

⁸⁸ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery.* Praha, 1874, s. 291, kniha 6, čl. 39, odst. 4.

⁸⁹ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském.* Praha, 1921, s. 15.

⁹⁰ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery.* Praha, 1874, s. 291, kniha 6, čl. 39, odst. 2.

⁹¹ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery.* Praha, 1874, s. 291, kniha 6, čl. 39, odst. 6.

Velice důležitá byla formulace a výběr slov při zápisu do desk. Pokud bylo v zápise uvedeno, že majetek připadne jemu i „jeho dětem“, pak měli na tento majetek nárok jak synové, tak dcery. Bylo-li však v zápise uvedeno, že připadne jemu i „jeho dědicům“, měli na dědictví nárok pouze synové. V případě, že otec zemřel dříve než zapisující, přecházelo i nadále dědické právo na jejich potomky, nedocházelo k žádnému pozbytí práva ze zápisu.⁹²

I k těmto zápisům mohla být připojována řada výjimek, kterými bylo např.: zemře-li zápisník, tedy věřitel či dědic, dříve než zapisovatel, a to aniž by zanechal potomky, je zapisující zbaven povinnosti ze zápisu. Nebo si mohl zapisující vymínit možnost pořádit pro případ smrti kšaftem.⁹³

*„Zápis nápadnie ktož dělají, dvojím obyčejem to činiti mohú: Nebo „s miestem“ nebo „bez miesta“. A to opět dvojím obyčejem: Nebo postúpeniem, nebo uvázáním s komorníkem. Postúpeniem opět dvojím obyčejem: Nebo hned, nebo po smrti, uvázáním též také dvojím obyčejem: Nebo s komorníkem, nebo s mocí svú, s pomoci číž koli bez komorníka; a to též nebo po smrti, nebo hned za svého zdravie.“*⁹⁴ Takto jsou ve Všehrdově díle *Knihy devatery* uvedeny způsoby nápadních zápisů. Bylo tedy možné, aby byl statek postoupen ihned, zapisující si však většinou vyhrazoval právo užívací, a to až do své smrti.⁹⁵

Protože se zápisy bez místa, pro něž platí dosavadní tvrzení, postupem času ukázaly jako ne příliš praktické, vyvinul se posléze zápis s místem. Zápisy bez místa byly nepraktické ve své trvalosti, neboť nemohly být změněny ani propuštěny bez vůle druhé strany, což bylo často velmi obtížné.⁹⁶ Zápis s místem umožňoval zapisujícímu odvolatelnost své dispozice. V tomto zápise figurovalo na straně věřitelů více osob. Za jménem věřitele bylo vynecháno volné místo, na které mohl později zapisující dopsat někoho dalšího. *„Nápadní zápis musel ovšem obsahovat výminku, podle které, jestliže by se nově „dopsaná“ osoba pohledávky vzdala, mělo by to stejné důsledky, jako by se pohledávky vzdali všichni dlužníci.“*⁹⁷ Pokud

---

⁹² RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 15.

⁹³ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 16.

⁹⁴ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 286, kniha 6, čl. 35, odst. 1.

⁹⁵ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 15.

⁹⁶ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 17.

⁹⁷ SÝKORA, A. *České zemské dědické právo v 16. století. Právník*, roč. 146, 2007, s. 806.

tam tedy zapisující zapsal důvěryhodnou osobu, která pak dosvědčila zaplacení dluhu, byl zápis zmařen a dluh zanikl. Je také důležité dodat, že skutečné dlužní zápisy nesměly nikdy být zapsány s místem.⁹⁸ Pokud tedy byl zápis s místem, vždy se jednalo o pořízení pro případ smrti.

Všehrd ve svém díle uvádí též tzv. zápis svěřený. Zápis s místem je zápisem svěřeným. Zde se jedná o případ, kdy otec chce tímto zápisem zabránit, aby v případě smrti jeho i jeho dětí, přešly na statky na krále odúmrtním právem. Jsou to tedy zápisy, kde může zapisující zapsat statek někomu jinému v případě smrti svojí i svých dětí. Stejně tak to platí pro případ, kdy je ustanoven poručník, který zapisuje sirotkům. „*Zápis jest také svěřený, zapsal-li kdo nemaje dětí, později však jich nabude. Pohlaví dětí tu nerozhoduje. Také v zápise svěřeném bývá vytykáno, že zápis žádné moci nemá, zemře-li zápisník dříve než zapisující.*“⁹⁹ Když děti dosáhnou zletilosti, mohou sami propustit zápis s místem. Stačí, aby do tohoto věku dospěl jen jeden ze sourozenců. „*Při propuštění zápisův svěřených tomto má vědieno býti: Že takových zápisův dětí zapisujícíeho nebo sirotci let spravedlivých vedlé práva na ohledanie úředníkov nemajíce, propuštění před lety spravedlivými nemají ani nemohú.*“¹⁰⁰ Dítě, které nabylo let dáním královským, nemůže zápis propustit.¹⁰¹

Předním úkolem těchto zápisů bylo předcházet uplatnění odúmrtního práva panovníkem, respektive královskou komorou. Po roce 1497, kdy se Vladislav vzdal práva odúmrtního v Čechách za sebe i své nástupce, ztratily zápisy s místem i bez místa význam. Roku 1587 se tohoto práva za Moravu vzdal Rudolf II. Habsburský.¹⁰²

Kšaft, závět', testament

Kšaft, nebo také závět', bylo pořízení pro případ smrti, které se pořizovalo na mocný list. Stejně jako v jiných případech vyžadovala tato dispozice majetkem svolení panovníka.

---

⁹⁸ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 15.

⁹⁹ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 17.

¹⁰⁰ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 295, kniha 6, čl. 41, odst. 10.

¹⁰¹ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 296, kniha 6, čl. 41, odst. 11.

¹⁰² MALÝ, K a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, Praha, r. 2010, s. 138.

Mocný list mohl zůstavitel získat od panovníka za úplatu, která bývala nemalá. Jednalo se o jakési odčinění újmy královské komory, do které právem odúmrtím spadaly statky. „*Šlo vlastně o zpoplatněný individuální právní akt panovníka, kterým se v konkrétním případě vzdal odúmrti.*“¹⁰³

Mocný list obsahoval svolení krále odkázat majetek movitý i nemovitý, dědičný, manský nebo zápisný komukoli kromě duchovních osob, protože pokud chtěl někdo odkazovat statky klášteru, musel si vyžádat zvláštní povolení. Na základě mocného listu mohl pořizovatel odkazovat za života i na smrtelné posteli. Poskytování mocných listů bylo velmi hojné. Král si v nich však mohl vymínit určitá omezení, kterými je např. určení lhůty k pořízení, nebo si do určité sumy vyhradil právo odúmrtí.¹⁰⁴

Kšaft mohl být učiněn i bez mocného listu. Jednak se tak dělo v období bez krále a v dobách válečných, kdy stavové kšaftovali i bez panovníkova svolení. Když poté na trůn usedl nový král, zažádali o zapsání těchto kšaftů do desk zemských, a aby byly platné, jako kdyby k nim panovník svolil. Mocný list však bylo možné obejít i jiným způsobem, a to i v dobách míru a za vlády panovníka. Mocný list nepotřeboval ten, kdo učinil zápis do desk zemských, kde si vymínil, že bude moci pořídít listem nebo kšaftem. Desky totiž měli po celé zemi stejnou váhu jako královský mocný list.¹⁰⁵

Účelem kšaftu bylo vyjavit poslední vůli, jak má být naloženo s majetkem po smrti zůstavitele. Tyto závěti byly nápomocné k neuplatnění odúmrtního práva. S testamenty se setkáváme především v právu zemském, kde tímto způsobem pořizovali pro případ smrti vyšší stavové, dále pak v městském prostředí, a také u duchovních.¹⁰⁶

Církevní feudálové, kterými byly kláštery, pražské a olomoucké biskupství a kapitulní a jiné kostely, byli v českém přemyslovském státě až do konce 12. století téměř výhradními privilegovanými vrstvami. Byli prvními, kdo si uvědomovali cenu zpečetěné listiny, a proto si nechávali zastiňovat všechna právní pořízení, která jim přinesla užitek. Teprve po nich se

---

¹⁰³ SÝKORA, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007, s. 806.

¹⁰⁴ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 8.

¹⁰⁵ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 8, 9.

¹⁰⁶ ŠTACHOVÁ, N. Šlechtické testamenty v listinné praxi českých zemí do roku 1306. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, roč. 30, č. 3, s. 245.

listiny dostávají též ke šlechticům, poté měšťům a měšťanům a nakonec, ovšem jen velice ojediněle, také k vesnickým poddaným.¹⁰⁷

Šlechtické testamenty

Testament je v dobových písemnostech v českém prostředí nejčastěji nazýván „kšaft“, setkáváme se však i s výrazy jako „list kšaftovní“, „poslední vůle“, „zřízení“, „pořízení“ či „poručení“.¹⁰⁸ Také výraz „testamentum“ se v našich listinách objevuje již ve 12. století.¹⁰⁹

Nejstarší listinou, která je pouze krůčkem k testamentu, a je tudíž jakýmsi předchůdcem testamentu u nás, je listina vydaná českým velmožem Hroznatou v roce 1197. *„Jedná se současně o nejstarší šlechtickou listinu vůbec, k níž Hroznata připojil vlastní pečeť. Tato zakládací listina tepelského kláštera je doprovázena konfirmační listinou českého knížete Jindřicha Břetislava.“*¹¹⁰ Vznik obou listin úzce souvisel s odhodláním Hroznaty účastnit se křížové výpravy do Svaté země, pro kterou se rozhodl po smrti dítěte i matky. Takováto výprava byla velice riskantní, Hroznata proto musel brát v úvahu možnost, že se z této cesty již nevrátí, a zaopatřit své světské statky.

Prostřednictvím první listiny, která je označována jako „Hroznatův testament“, obdarovává tento velmož movitými i nemovitými majetky nedávno založenou premonstrátskou kanonii v Teplé, dále své služebníky a příbuzné, a současně potvrzuje donace učiněné ve prospěch tepelského kláštera. Byla zde uvedena též výminka, která brala v potaz tu možnost, že by se z výpravy vrátil živý. V takovém případě mu musely být jmenované statky navraceny (kromě vyjmenovaných výjimek, které měl klášter vlastnit natrvalo).¹¹¹

---

¹⁰⁷ HAUBERTO VÁ, K. *O nejstarších tepelských listinách*. Plzeň, 1988, s. 1.

¹⁰⁸ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 15.

¹⁰⁹ RAUSCHER, R. *O zvolené poslušnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 6.

¹¹⁰ ŠTACHOVÁ, N. K povaze testamentů šlechtické obce ve 12. a 13. století. In Vojáček, L., Tauchen, J., Schelle, K. *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 37.

¹¹¹ ŠTACHOVÁ, N. K povaze testamentů šlechtické obce ve 12. a 13. století. In Vojáček, L., Tauchen, J., Schelle, K. *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 37.

Hroznata si zřejmě po vzoru kanonického práva ustanovil vykonavatele své závěti. Tento předpis se v praxi sice striktně nedodržoval, ale Hroznata za exekutora své závěti určil opata tepelského kláštera.

Tento dokument, byť označovaný jako testament, není testamentem v římskoprávním smyslu. Je však předchůdcem donací pro případ smrti, kde právní účinky nastávaly až donátorovou smrtí. V právních důsledcích tak tento „Hroznatův testament“ plnil funkci testamentu jako takového.¹¹²

Druhá listina, kterou je confirmace Hroznatova posledního pořízení českým knížetem a biskupem Jindřichem Břetislavem, se od výše zmiňované podstatně lišila. Rozdílem zde byla zmínka o ustanovení potenciálního potomka mužského rodu jako dědice. Pokud by tedy měl Hroznata syna, stal by se dědicem na všech majetcích s výjimkou Teplé a dalších příslušenství. *„Povahu testamentu umocňuje sám výskyt substantiva „testamentum“, který se zde nachází v českém diplomatickém materiálu vlastně vůbec poprvé.“*¹¹³ (viz výše)

Formule o ustavení dědice je v dokumentu pocházejícího ze 12. století více než vzácná, ani v dokumentech z dob mladších se nevyskytuje nijak často. *„Až do konce středověku se totiž testament ve smyslu římskoprávním, jehož fundamentálním prvkem je formule, v níž je ustanoven dědic (či dědici), v zemském prostředí neuplatnil. Z pramenů jsou známy pouze mladší formy: ať už kšafy vázané na udělení mocného listu panovníka či poslední pořízení zapisovaná různými způsoby do zemských desk.“*¹¹⁴

Oba dokumenty, které se řadí k nejstarším šlechtickým listinám a k prvním testamentům u nás, byly sepsány jednou osobou. Jejich autorem byl s největší pravděpodobností plaský mnich Rapota, který mimo jiné působil v diplomatických službách českých panovníků a olomouckých biskupů. Byl prvním, kdo měl zformulovat doposud

---

¹¹² ŠTACHOVÁ, N. K povaze testamentů šlechtické obce ve 12. a 13. století. In Vojáček, L., Tauchen, J., Schelle, K. *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 38.

¹¹³ ŠTACHOVÁ, N. K povaze testamentů šlechtické obce ve 12. a 13. století. In Vojáček, L., Tauchen, J., Schelle, K. *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 38.

¹¹⁴ ŠTACHOVÁ, N. K povaze testamentů šlechtické obce ve 12. a 13. století. In Vojáček, L., Tauchen, J., Schelle, K. *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 39.

nevidaný právní akt, kterým byla poslední vůle českého velmože. V zemském právu nebyla vybudována žádná tradice, o kterou by se mohl při svém sepisování opřít, musel proto svou pozornost obrátit k právu kanonickému, které blízce komunikovalo s právem římským.¹¹⁵ Vedle formulací, které byly v testamentu stylizovány plaským mnichem Rapotou, je zde také patrný vliv církevního práva, potažmo práva římského.

Stejně jako ostatní způsoby pořízení pro případ smrti, také kšafy se řídily určitými zvyklostmi a pravidly pro nabývání či pozbývání právní moci. Jednou ze základních charakteristických vlastností kšaftů v českém prostředí bylo: „*Jestliže by kto kšaft učinil na mocný list královský a výmienky že by sobě v něm neudělal, komuž by co dal ústně nebo listem, aby to tak mocné bylo, jako by to v tom kšaftu stálo. A jestliže by co potom odkazoval na svrchciech, na klenotiech a na hotových peněžiech a toho kšaftu nezrušil, tehdy to odkázanie žádné moci mieti nemá. A též jestliže by dědictvie své přeč kšaftem bez výmienky odkázal na týž mocný list královský a v tom kšaftu výmienky že by neudělal a že by nad to jiný kšaft činiti chtěl, aby první žádné moci neměl; jestliže by té výmienky v kšaftu nebylo, a on by přesto druhý kšaft dělal, prvnieho nezruše, tehdy poslední kšaft žádné moci nemá.*“¹¹⁶

Již při sepisování prvního kšaftu musel zůstavitel počítat s možností, zda by někdy v budoucnu mohl sepsat nový, který by jej nahradil. Pokud tak neučinil, nemohl novým kšaftem pořizovat. Stejně tomu bylo v případě, že by chtěl druhým kšaftem činit další odkazy. Roku 1505 byl tento předpis vysloven sněmovním usnesením, které předepisovalo, že pokud byla změna vymíněna, pak se tak má stát na listě s pečeti zůstavitele a dvou nebo tří „dobrých lidí“. Toto dodatečné pořízení bylo přiloženo k mocnému listu. Pokud by toto nebylo učiněno, muselo mít nové pořízení sedm pečeti.¹¹⁷

Svědci, nebo také dobří lidé, museli přivěsit svou pečeť. Tyto pečeti musely být nejméně tři, tedy zůstavitele a dvou svědků. Nikde však nebylo zakázáno, aby svědků nemohlo být víc. Pečeť zůstavitele a dvou či tří svědků musely být přivěšeny ještě za jeho života, ostatní, pokud byli i další svědci, mohly být přivěšeny až po jeho smrti. Pokud by se

---

¹¹⁵ ŠTACHOVÁ, N. K povaze testamentů šlechtické obce ve 12. a 13. století. In Vojáček, L., Tauchen, J., Schelle, K. *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 39.

¹¹⁶ KREUZ, P.; MARTINOVSKÝ, I., (ed.) *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a zřízení o ručnicích)*. Hradec Králové, 2007, str. 168, čl. 195.

¹¹⁷ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 7.

tak nestalo, a kšaft by byl pečeten zůstavitelovou pečeti až po jeho smrti, byl tento dokument neplatný, a to i přesto, že by byl zapsán v deskách.¹¹⁸

Původně se kšafy do desk nezapisovaly, protože jejich funkci zde plnil mocný list královský. Z tohoto důvodu však musel být kšaft předkládán, a to zejména tehdy, pokud byl proti němu podán odpor. V takovém případě musel list ležet u soudu do tří let a 18 měsíců.

Teprve koncem 15. a v 16. století se ustálil obyčej zapisovat kšafy do desk i spolu s mocnými listy. Kšafy se do desk vkládaly do 12 týdnů od smrti zůstavitele buď poručníkem, nápadníkem nebo tím, komu to bylo v kšaftu či jiným způsobem uloženo. Vložení do desek se stalo podmínkou právní platnosti kšaftu.¹¹⁹

Tato zákonná lhůta 12 neděl mohla být porušena pouze ve výjimečných případech, kterými byly např. morové epidemie, zavření zemských desek a pozastavení práva apod. Proto bylo vykonavatelům poslední vůle kladeno na srdce, aby vklad do desk učinili co nejdříve.¹²⁰

Přestože s pojmem kšaftu není přímo spojeno jmenování dědice, byl to, vedle kladení do desk zemských, obvyklý způsob v tom případě, že zůstavitel neměl žádné přirozené dědice. Pokud měl někdo nedílné příbuzné, a přesto chtěl pořizovat kšaftem, směl pouze tehdy, pokud s tím tito nedílní příbuzní souhlasili. Jejich souhlas pak musel být ke kšaftu připojen.

Již v 16. století se stavové domáhají, aby mohli pořizovat prostřednictvím kšaftu bez mocných listů. „*Stavové moravští žádají Ferdinanda, aby byly závěti platné bez mocného listu, jsou-li učiněny předepsanou formou. Odvolávali se na případy, že často pořizující zemře dříve než dojde ho mocný list, čímž vznikají zmatky.*“¹²¹ Ferdinand I. Habsburský tuto žádost sice zamítl, slíbil však, že se o této záležitosti ještě poradí s panským stavem. Panovník proti těmto požadavkům argumentoval tím, že pokud by mocný list pozbyl význam, zapříčinilo by to újmu nejvyššímu českému kancléři království českého. Přesto však roku 1542 souhlasil,

---

¹¹⁸ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 9.

¹¹⁹ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 10.

¹²⁰ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 22.

¹²¹ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 8.

aby stavové po dobu 10 let činili závěti volně, bez mocných listů. Tento souhlas panovníkovi nevydržel ani slíbených deset let. Již roku 1549 přikázal návrat k mocným listům. Náhradou stavům dovolil nezachovávat předepsanou formu kšaftů, což ovšem vedlo k větším sporům a zmatkům nežli před tím.¹²²

Přání stavů, kšaftovat volně bez mocného listu, bylo opět vysloveno roku 1619 v artikulích moravských stavů na generálním sněmu. Posléze bylo splněno jak moravským tak českým stavům prostřednictvím Obnoveného zřízení zemského.¹²³

Roku 1590 se stavové usnesli na přísné formě závěti, která musela být dodržována. I před tímto rokem se však šlechtické kšafy vyznačovaly ustálenou formou. Tato mohla být narušena pouze v krajních situacích, jako bylo sepisování či diktování své vůle v posledních okamžicích života. „*Dodržením všech předepsaných a očekávaných ustanovení se testátor snažil zajistit svému poslednímu pořízení co nejlepší vyhlídky na vyplnění.*“¹²⁴

Testamenty můžeme rozdělit do několika částí:¹²⁵

a) Úvodní ustanovení

Závět většinou začínala „invokací“, což bylo vzývání božího jména, které mělo nejčastěji podobu krátké modlitby. Po invokaci následovala „intitulace“, která sloužila pro představení osoby zůstavitele. Poslední částí úvodních ustanovení byla „promulgace“, představovaná většinou krátkou větou o tom, co se zřizující chystá učinit.¹²⁶

b) Důvody sepsání testamentu

---

¹²² RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 8.

¹²³ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 8.

¹²⁴ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 26.

¹²⁵ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 26 - 54.

¹²⁶ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 27 – 30.

Do této části kšaftu zařazuje P. Král kontemplace o lidském osudu a o nevyhnutelnosti smrti, motivaci sepsání testamentu, právní způsobilost testamentu (odkaz na mocný list nebo na zemské zřízení), meditace o duši a posmrtném životě, a ustanovení o pohřbu.¹²⁷

c) Distributivní část

Nyní přichází na řadu hlavní motiv sepsání poslední vůle a tou je ustanovení dědiců. Zde hraje roli, kdo závěť sepisuje, pokud byl autorem poslední vůle muž, téměř vždy ustanovuje dědicem svého syna či syny, pokud jich je více. Pokud zůstavitel syny neměl, pak přichází na řadu další členové rodiny. V ženských testamentech se setkáváme s odkazem majetku buď manželovi, nebo dcerám. Mužští členové rodiny jsou u nich až na druhém místě. P. Král se domnívá, že lze hovořit o „*jakési ženské solidaritě. Pro ženu, dokonce ani ve šlechtickém prostředí, nebylo jednoduché získat majetek, se kterým by mohla v průběhu manželství volně nakládat*“.¹²⁸ Dalším bodem bylo ustanovení poručníků nad nezletilými dětmi a nad majetkem. A poslední v této části byly zbožné odkazy, které sloužily ke spasení duše. Tyto jsou však až do počátku 17. století velmi ojedinělé.¹²⁹

d) Závěrečná ustanovení

Závěrečná ustanovení obsahovala sankci, kterou se zůstavitel snažil zabránit nevykonání poslední vůle. Takovou sankcí byla nejčastěji hrozba božím hněvem. Dále následovala žádost o vložení do desk zemských, zajištění možnosti změnit či zrušit testament, zajištění možnosti učinit dodatečné odkazy (často s určením konkrétní finanční částky). Poté následovala subskripce (podpisy) a testamentární svědci a nakonec datace.¹³⁰

---

¹²⁷ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 30 - 44.

¹²⁸ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 51.

¹²⁹ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 44 - 54.

¹³⁰ KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002, s. 27, 54.

Tato struktura nemusela být dodržována přesně. Jednotlivá ustanovení mohla v konkrétních případech ztrácet smysl apod.

Pokud zůstavitel vedle poslední vůle, v níž ustanovuje dědice, zanechal také dluhy, má je splatit ten, komu je odkazován majetek, a to maximálně do výše tohoto majetku. Byla také možnost, že pořizující ve svém kšaftu své dluhy vytknul a ustanovil toho, kdo je povinen je zaplatit, popřípadě k tomu dotyčného zavázal. *„Pořizující mohl ustanoviti, že statek jeho nesmí býti rozdělen dříve, než budou splaceny jeho dluhy. To zvláště platilo o dluzích rukojemských.“*¹³¹

Kšaft, jako dědický institut, nebyl až tak rozšířený. Dosvědčuje to např. Všehrdovo dílo, v němž je kšaftu věnováno jen pramálo pozornosti. Na Moravě byl kšaft o něco obvyklejší a oblíbenější než v Čechách, přesto mu zde úspěšně konkuroval institut spolku. V Čechách byla zase častěji dávána přednost zápisům dluhem.¹³²

Měšťanské a poddanské testamenty

Stejně jako ostatní instituty dědění, byly také kšafy upraveny v městském právu. Pod vlivem římského práva se zde upevnila přesná pravidla o formě závěti.¹³³ Městské kšafy tedy byly na rozdíl od kšaftů šlechtických mnohem formálnější. Stejně jako u dědění intestátního i zde bylo podmínkou svobodné nakládání s majetkem.

Impulsem k rozšíření této formy odkazu bylo německé právo, které do českých měst proudilo. Kšaftování se tak do českého městského prostředí dostává ještě před recepcí římského práva. *„Římský testament církev prosadila proto, aby kšaftovat mohli i lidé, na smrtelné posteli, kteří se již nemohli dostavit před soud.“*¹³⁴

Tak jako příslušníci panského stavu museli žádat panovníka o svolení sepsat formou závěti svou poslední vůli, stejně tak bylo nutné, aby panovník udělil svolení měštům, a stavové svým poddaným. Testovací svoboda zde byla oproti zemskému právu poměrně brzy

---

¹³¹ RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 11.

¹³² RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 13.

¹³³ MALÝ, K a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, Praha, r. 2010, s. 138.

¹³⁴ HRUBÁ, M. *„Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“*. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 56.

připouštěna. Původně tuto výsadu získalo jen pár měst, kterým to panovník povolil v městském privilegiu. Od roku 1372 měla toto právo všechna královská města.¹³⁵ Tato přednost tedy byla městům hojně přiznávána. Roku 1471 vytknuli stavové městům tuto jejich přednost, neboť tím ruší a snižují význam desk zemských.¹³⁶

Poslední vůle ve formě závěti mohla být uzavírána buď písemně, ta měla podobu listiny, anebo ústně. Pokud zůstavitel kšaftoval ústně, bylo městským právem vyžadováno svědectví důvěryhodných osob. Tito svědci nesměli být nedospělí, ženy, domácí čeleď, hluší, duševně choří, zmařilí na poctivosti a duchovní.¹³⁷

Písemné testamenty ve formě listin se již od poloviny 14. století staly běžnými civilně právními úkony. Stejně jak šlechta, tak i měšťané měli snahu pojistit své závěti proti jejich neuplatnění. Zatímco panský stav vkládal své kšafy a mocné listy do desk zemských, měšťanům k tomu sloužily městské knihy. Strach o majetek po smrti však nebyl jediným důvodem. K tomuto vkládání do městských knih přispěli také městští radní, kteří tak lépe kontrolovali a evidovali odúmrti, které spadaly na město. Na počátku 15. století pak vznikaly samostatné knihy určené pro pozůstalostní agendu. První byly knihy vedené kanceláří Starého i Nového Města pražského.¹³⁸

Původně, do roku 1420, se testamenty zaznamenávali do soudních a pamětních knih. Později se s nárůstem kšaftovníků prosazovaly samostatné knihy pro pozůstalostní agendu. V královských městech se tak testamenty vkládaly vedle soudních knih také do pozůstalostních. Na venkově však byla pozůstalostní agenda vedena ve všeobecně pojatých pamětních knihách. Postupem času však stále vzrůstá osamostatňování pozůstalostní agendy.¹³⁹ V královských městech se tak zřejmě testamenty těšily mnohem větší oblibě, než v městech poddanských. Zatímco v královských městech, bylo nutné zavést samostatné

---

¹³⁵ KADLECOVÁ, M.; SCHELLE, K.; VESELÁ, R.; VLČEK, E. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň, 2007, s. 87.

¹³⁶ RAUSCHER, R. *O zvolené poslušnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921, s. 8.

¹³⁷ MALÝ, K a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, Praha, r. 2010, s. 138.

¹³⁸ HRUBÁ, M. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 57.

¹³⁹ HRUBÁ, M. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 59.

městské knihy určené k tomuto účelu, v poddanských městech byla dosavadní agenda postačující.

Ve městech, která se řídila právem magdeburským, měly soudní knihy velmi silnou pozici. Právě v těchto městech se zapisování pozůstalostní agendy do soudních knih udrželo nejdéle. Města, která se řídila právem jihoněmeckým, si oddělila speciální knihy pro tuto agendu o něco dříve.

Nejstaršími testamenty, stejně jako u šlechticů, jsou testamenty, jimiž se zůstavitel snaží očistit svou duši od hříchů, a to prostřednictvím odkazů „za duši“, tedy záduší, které byly určeny církevním institucím, kostelům, klášterům, špitálům, školám apod. „*V užším slova smyslu je záduší nadání kostela, soubor veškerého jeho jmění movitého i nemovitého, nazývaný kostelní záduší.*“¹⁴⁰

Právo kšaftovat měli všichni obyvatelé města, kteří trpěli společně s městem. V tomto ohledu tedy bylo zvolené dědické právo stejné jako právo zákonné. Mezi obyvatele města nepatřili jen měšťané, ale také tzv. sousedé či spolusousedé, kterými byli nazýváni obyvatelé předměstí. Stejně jako u intestátní posloupnosti nesměli kšaftovat nedospělí, tedy chlapani mladší 18 let a dívky mladší 15 let), provinění proti právu a duševně nemocní, neboť „*kdožkoli kšaft dělati chtěl má při rozumu zdravém a při paměti býti. Neb blázni a lidé pošetili, ani ti ježto by paměť potratili, kšaftů činiti nemohou*“¹⁴¹. Těm, kteří byli nemocní fyzicky, ať věkem či nemocí, nebyli na právu kšaftovním nijak omezováni. Omezení v zřizování kšaftů ovšem byli poddaní. Ti směli zřizovat závěti pouze se svolením své vrchnosti.¹⁴²

Měšťané často za svůj život sepisovali více než jeden testament. Středověké městské právo nikterak nebránilo v mnohosti sepsaných testamentů. Platný v době smrti zůstavitele však mohl být pouze jeden. Tak jako v kšaftech šlechtických bylo nutné vymínit si

---

¹⁴⁰ ZILYNSKÁ, B. Záduší. In: Hlaváček, I., Hrdina, J. usp., Facta profant homines. *Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*, Praha, 1998, s. 535.

¹⁴¹ JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876, s. 130, čl. D XLII.

¹⁴² HRUBÁ, M. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*. Ústí nad Labem, 2002, s. 109.

v testamentu možnost tento později doplnit či nahradit, tak platilo toto pravidlo i v testamentech měšťanů.

„Možnost změny testamentu byla téměř pravidelně deklarována v testamentech formou závěrečné výminky, která je většinou vyjádřena slovy: „...pokudž jsem živ, nad tím moc sobě zůstavuji“, „...ve svém živobytí nad tím sobě moc pozůstavuji změnit neb nechati podle své vlastní a dobré vůle“ nebo „než sobě pozůstavuji ten kšaft v nic obrátiti neb změnit podle své vůle“.“¹⁴³ Důvody, proč lidé, ať měšťané či šlechta, měnili svá rozhodnutí ohledně posledního pořízení, byly mnohé. Mladí lidé často na pořízení pro případ smrti ani nepomyslili, dokud ovšem nenastala situace, která smrt značně přiblížila. Takové situace bývaly např. morové epidemie, nenadálé nemoci, zranění nebo své závěti sepisovali před dlouhou cestou. Po čase nebezpečí smrti pominulo a lidé pokračovali ve svých životech. Mohli nastat různé změny, kterými mohla být smrt zamýšleného dědice, či narození nového potomka. Nebo jen jednoduše dotyčná osoba změnila názor, jak se svým majetkem po smrti naložit.¹⁴⁴

Měšťanské kšafy se od kšaftů šlechtických příliš nelišily. U brněnského práva, které se řídilo právem jihoněmeckým je však patrný rozdíl, a to ve svědectví. Zatímco u závětí šlechtických byla ustanovena povinnost minimálně dvou svědků, přičemž v určitých situacích, i sedm svědků, v právu brněnském stačili vždy jen dva svědci. Více jich bývalo jen velmi výjimečně. Dosvědčit kšaft zde nesměli mladí lidé, ženy, služebníci, němí, hluchí, blázni ani bezbožní či nešlechtní.¹⁴⁵

Pokud jde o testamentární posloupnost, lze říci, že zemské dědické právo vykazuje prvky shodné s dědickým právem městským. Také struktura šlechtického testamentu (viz. výše) je téměř shodná s testamenty měšťanů.¹⁴⁶ Co se týká poddaných, i zde jsou patrné shody. Poddaní však ke svému kšaftovnímu právu museli mít povolení od vrchnosti, neboť si stále nárokovali jejich statky právem odúmrtím.

---

¹⁴³ HRUBÁ, M. *„Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“*. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 111 – 112.

¹⁴⁴ HRUBÁ, M. *„Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“*. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002, s. 111.

¹⁴⁵ JORDÁNKOVÁ, H.; SULITKOVÁ, L. Zásady testamentární praxe královského města na jihoněmeckém právu (na příkladu Brna). In: Jíšová, K.; Doležalová, E.: *usp., Pozdně středověké testamety v českých městech*. Prameny, metodologie a formy využití. Praha, 2006, s. 46.

¹⁴⁶ Sýkora, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007, s. 807.

Odúmrť

Právo odúmrtní má u nás ze všech institutů dědění nejdelší tradici. Odúmrť je od počátku spjata s panovnickou mocí. První zmínky o něm pocházejí již z 12. a 13. století. Tímto právem přecházel majetek na panovníka tehdy, když původní majitel nezanechal žádné dědice ani žádné pořízení pro případ smrti. Právo odúmrtní se stejně jako intestátní právo dědické vyvinulo jinak v právu zemském a jinak v právu městském. V oblasti zemského práva patřila odúmrť výhradně do rukou panovníka, stávala se fiskálním právem. Zatímco v městském právu byla původně odúmrť, až na výjimky, důsledkem práva zákupního (emphyteutického). Již ve 13. a 14. století bylo městům umožněno, aby na ně připadaly odúmrti, které pak sloužily k obecnímu dobru a podobným účelům.¹⁴⁷

Odúmrtní právo může být také rozděleno na právo panovníkovo ke statkům svobodným, které měla v rukou šlechta, a dále na právo pozemkových pánů ke statečkům, které drželi sedláci.¹⁴⁸ Panovník byl označován za „vrchního dědice“, svého práva se mohl i vzdát, což se stávalo docela často i před rokem 1497.¹⁴⁹ Právo odúmrti bylo možné i promlčet, a to tehdy, když ji král od držitele nepožádal do tří let a osmnácti neděl.¹⁵⁰

„Širokému uplatnění tohoto práva původně bránily různé právní instituty, zprvu zejména nedíl, posléze i testamenty, deskové zápisy či různé spolky.“¹⁵¹ K uplatnění některých z nich bylo zapotřebí panovníkova souhlasu, k čemuž sloužilo tzv. provolační či proklamační řízení, vedené dvorským soudem. Lidé se snažili všemožně udržet svoje statky, aby nepřešly na panovníka. Nejvíce užívaným a současně nejstarším bylo nedílné vlastnictví, o kterém je již zmiňováno výše.

Odúmrť v právu zemském

Právo odúmrtní je již v listinách ze 13. století nazýváno „starodávným právem i obyčejem zemským“. Po té co vymře rodina, která na svobodných statcích žila v nedílnosti,

---

¹⁴⁷ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 2.

¹⁴⁸ VANĚČEK, V. *Dějiny státu a práva v Československu*. Praha, 1961, s. 127.

¹⁴⁹ SÝKORA, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007, s. 812.

¹⁵⁰ ADAMOVÁ, K. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha, 2001, s. 24.

¹⁵¹ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost a odúmrť v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 138.

případnou tyto statky na panovníka. Do první poloviny 13. století, se zřejmě stávalo jen zřídka, že by celá rodina vymřela, neboť pospolu na vesnicích žilo několik rodin v jednom rodu. Od druhé poloviny 13. století to již tak vzácné nebylo. V této době přicházeli do Čech němečtí přistěhovalci, kteří šířili pojem osobního vlastnictví, a spolu s nimi se začaly objevovat také první cizí právní řády. Jednotlivci si začali uvědomovat svou vlastní osobu a potřebu oddělit se od společného rodu a zakládali své vlastní rodiny. Statky těchto menších rodin se pak snadněji stávali předmětem odúmrti.¹⁵² Nejen samotný fakt menšího počtu členů přispěl k rychlejšímu vymření rodiny, ale také to, že synové i dcery se oddělovaly od svých rodin. Na oddělené potomky se dědictví nevztahovalo, ať už to byl syn nebo dcera. Některým zasloužilým jednotlivcům panovník povoloval, aby učinili poslední pořízení, neboť u nich bylo pravděpodobné, že zemřou, aniž by zanechali potomky. Tito pak většinou přenechávali své statky klášterům nebo církevním úřadům.¹⁵³

Ke změně dochází až roku 1310, kdy na nátlak šlechty byla sepsána práva a svobody, které měl při korunovaci potvrdit nový český král Jan Lucemburský. Jak již bylo výše řečeno, obsah tohoto inauguračního diplomu se lišil jak od soudobé praxe, tak od podobného diplomu vydaného pro Moravu. V tomto dokumentu je uznáno jednak dědické právo dcer, které má být na roveň synů, je zde také ponechán prostor pro zůstavitelovo pořízení pro případ smrti, a jednak je zde uznáno dědické právo do čtvrtého příbuzenského stupně. „*Teprvé kdyby nebyl učinil pořízení a nebylo příbuzných po meči až do čtvrtého kolena, měl statek jeho jako odúmrtí na krále připadnouti.*“¹⁵⁴

Ve skutečnosti i nadále platily staré zvyky, což nám dokládá nález zemského soudu z roku 1321, ve kterém se praví, že kdo „*přátel žádných nedielných nemá, to zbožie pravé a spravedlivé na krále přichází*“¹⁵⁵ Tyto zvyky později ve svém díle převzal i Viktorin Kornel ze Všehrd. Například v knize 1, článku 3 a odstavci 10 se praví: „*Na krále každé dědictvie připadá, kteréž kto bez odporov a nárokov drží a toho žádnému nezapiše, v tom bez dědicév*

---

¹⁵² ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 2.

¹⁵³ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 3.

¹⁵⁴ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 4.

¹⁵⁵ EMLER, J. (ed.) *Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohořelých. Díl I.* Praha, 1870, s. 401.

*sejde; taková dědictvie a zbožie všecka na krále spravdivě připadají.*¹⁵⁶ Důvod k tomu dokládá deskami. Stejně tak se Všehrd o deskách zemských, dvorských i jiných v této souvislosti zmiňuje v knize 6, v článku 34 a odstavci 2.

Až Karel IV. ve svém díle *Maiestas Carolina* ustanovuje to, co mělo již být na žádost šlechty obsahem inauguračního diplomu z roku 1310. Tedy rovnost dcer a synů v dědickém právu, a stejně tak dědické právo do čtvrtého příbuzenského stupně. Není zde pouze jisté jak nakládat s oddělenými, zda jsou zahrnuti v tomto ustanovení či nikoliv.

Maiestas Carolina ve svém článku LVIII o odúmrti uvádí, že „*kdykoli se nějaký obyvatel tohoto království, libovolného stavu či postavení, odstěhuje z nestálého života tohoto světa a nezaněchá žádné potomky, kteří se podle zákona zrodili z jeho těla, všechny statky a dědictví, které náležely řečenému zesnulému, v úplnosti přejdou na naši královskou komoru neboli pokladnu*“.¹⁵⁷ Statky po pozůstalém tedy přešly na královskou komoru, pro niž představovaly zajímavý příjem. Zde ale dlouho nezůstávaly, dle článku LVIII *Maiestas Carolina* se tyto statky, „*řádně rozděleny, často proměňují královskou štedrostí v soukromý prospěch věrných poddaných*“.¹⁵⁸ Panovník s takto nabytými statky zacházel zcela dle svého uvážení. Velice často se také postupovaly zájemcům ve formě léna, někdy i za úplatu.

V některých případech byly poskytovány tyto statky i pro futuro, což tedy znamenalo, že pomocí královského listu se zajišťovala plná moc k nabytí statků ještě žijících osob.¹⁵⁹ *Maiestas Carolina* však o tomto způsobu nabytí statků praví: „*je nečestné a nemístné horlivě žádat, co tu ještě není, a v marné naději si představovat, že se stávám pánem majetku druhého člověka, protože podle skrytého Božího soudu, podle soudu, jenž může přát jinému, bych mohl být rychle předstihnout*“.¹⁶⁰ Karel IV. tak ve svém díle v podstatě považoval takové jednání

---

¹⁵⁶ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 25, kniha 1, čl. 3, odst. 10.

¹⁵⁷ Český překlad viz *Maiestas Carolina*. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 208, čl. LVIII.

¹⁵⁸ Český překlad viz *Maiestas Carolina*. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 208, čl. LVIII.

¹⁵⁹ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 138.

¹⁶⁰ Český překlad viz *Maiestas Carolina*. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 176, čl. XIV.

za rouhání se Bohu. Dále zde také ustanovil, že pokud by se někdo s takovou touhou vyskytl, bude majetku takto nabytého zbaven, a nebude moci žádat nebo upomínat krále o statky.

Statky získávané právem odúmrtím tak tvořili velice důležitou součást panovníkových prostředků k získávání dvořanů. Mohl se jimi revanšovat za různé služby a pomáhaly mu v mnoha případech zachovávat věrnost svých oddaných služebníků.¹⁶¹ Také král Václav IV. využil takto získané statky k vytvoření vyšehradské manské soustavy.¹⁶²

Jak bylo již řečeno, spadaly odumřelé statky na komoru. Původně je měl v pravomoci nejvyšší komorník jako správce královských financí. Roku 1453 přešla tato pravomoc do rukou královského prokurátora, který zastupoval zájmy panovníka. Na základě jeho iniciativy či jiného zjištění začalo řízení, které zahajoval dvorský sudí. Jak statky, tak celý tento provolací proces se zapisoval do desek dvorských. Podoba provolacího řízení se ustálila ve 14. století. Zároveň muselo být zajištěno střežení těchto statků, aby nedošlo „*k nějakému jejich roztržení či zmenšení*“.¹⁶³

Jeden samostatný článek dokonce upravuje situaci, kdy by se na odumřelých statcích nacházely hrady nebo pevnosti. V tomto případě je jeho udržování a hlídání velice nákladné. Proto je tímto článkem dána povinnost, že pokud by se k těmto statkům někdo přihlásil a prokázal na ně zákonný nárok, musí současně s převzetím těchto statků nahradit náklady vynaložené na jeho ostrahu, která zde byla po dobu nepřítomnosti majitele.¹⁶⁴

Poté se vydalo prohlášení o odúmrti, které bylo zveřejněno na pražském městě a v nejbližším městě od odumřelého statku. Provolání se provádělo čtením, které trvalo po dobu tří trhových dnů. Na základě této výzvy se mohl přihlásit ten, kdo se domníval, že má na tento majetek právní nárok. Musel se během čtrnáctidenní lhůty dostavit do Prahy a předložit důkaz o svém tvrzení. Tato lhůta se provolala celkem třikrát, „*pokud poslední lhůta uplyne a nikdo*

---

¹⁶¹ JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české. Knihy devatery*. Praha, 1874, s. 285, kniha 6, čl. 34, odst. 5.

¹⁶² KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost a odumřel v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011, s. 140.

¹⁶³ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 230, čl. CIV.

¹⁶⁴ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 231, čl. CVIII.

se k němu během vymezených období nedostaví, budou řečené statky, na základě výroku urozených pánů konfiskovány naší komorou“.¹⁶⁵ V případě, že se někdo o statky přihlásil, projednávala se věc před dvorským soudem, který v této věci také nakonec rozhodl.

Maiestas Carolina pojednává o odúmrtích v několika samostatných člancích, čímž nám podává ucelený obraz o uplatňování tohoto institutu ve středověku. Přestože tento zákoník krále Karla IV. narazil na odpor šlechty, které se nelíbilo značné posílení panovnické moci na úkor práva šlechty, a tudíž nikdy nevešel v platnost, je kodifikací zemského práva. Podává nám tedy právní obraz té doby.

Během husitských válek nebyly odúmrti provolávány a po válkách ještě zesílil tlak na jejich omezení. V letech 1456 a 1486 nebyly starší odúmrti královskou komorou vymáhány. V roce 1464 byly odúmrti vymáhány až příliš. V zemi řádil mor a mnoho statků tak skončilo v rukou panovníka. Šlechta se proti těmto vymáháním vzepřela, přičemž vinila panovníka z toho, že bere právem odúmrtním nejen dědiny, ale také peníze, na které dle Statut zemských nemá žádný nárok. Panovník však na to nebral žádné ohledy.¹⁶⁶

Stavy se snažily o omezení odúmrtního práva již na sněmu roku 1457, ale pokroku se dočkaly až v roce 1497, kdy Vladislav Jagellonský vydal privilegium, kterým ustanovil, že právem odúmrtním na krále přecházejí pouze statky zcela bezdědičné. Z tohoto práva však byli vyloučeni cizinci, po jejichž smrti spadaly statky na panovníka.¹⁶⁷ Tímto dokumentem se král Vladislav vzdal práva odúmrtního za sebe i za panovníky následující. Spory o dědické právo se pak projednávaly před dvorským soudem jako pře půhonné.

„Uznáním dědičného práva dílných příbuzných počalo se starodávné rodinné zřízení domácí přetvořovati ve smyslu práva římského a německého a uzavřenost nedílné rodiny české odpoutávala a rozrušovala se vždy více.“¹⁶⁸ Zároveň se tímto privilegiem oslabil panovnická moc nad soukromými právy jednotlivců a jejich rodin, kteří tak byli chráněni před libovůlí panovníka a veřejné moci.

---

¹⁶⁵ Český překlad viz Maiestas Carolina. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 230, čl. CIV.

¹⁶⁶ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 8.

¹⁶⁷ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 11.

¹⁶⁸ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 11.

Tímto privilegiem však nevymizelo právo odúmrtní zcela. I nadále bylo vykonáváno v případě, že zemřelý nezanechal žádné dědice, jak mužské, tak ženské, a stejně tak nezanechal pořízení pro případ smrti. Stávalo se tak však již jen velmi zřídka.

Stejně tak jako odúmrť, přecházely na panovníka a na komoru také statky zločinců, kteří byli popraveni, nebo konfiskováni. Příkladem jeden z článků *Maiestas Carolina* ustanovuje: „*statky a dědictví po libovolné osobě, která vinou zločinů od ní spáchaných zemřela, pokutována stětím nebo oběšením nebo nějakým jiným trestem, i kdyby po ní zůstaly děti, byť i pocházející před zákonem z těla tohoto zločinného zesnulého, připadnou, podle práva a podle zvyku našeho království, přímo královské komoře*“.¹⁶⁹ Tento „zvyk“ byl uplatňován i přesto, že inaugurační diplom krále Jana z roku 1310 zachovával odsouzeným k trestu smrti dědické právo i právo volné dispozice s majetkem. V praxi se to však neuplatňovalo.¹⁷⁰

Odúmrť v právu městském

Jak je již výše popsáno, městské právo v českých zemích bylo velice různorodé. Nejdůležitějšími právy u nás bylo právo severoněmecké neboli magdeburské, a právo jihoněmecké, čili švábské. Právo magdeburské se uchytilo v severních Čechách, severní Moravě, ve Slezsku a Lužici. Právo švábské pak mělo zastoupení ve středních a jižních Čechách a na jižní Moravě (viz. výše).

Připomenu jen, že klíčové pro městské dědické právo bylo právo svobodného nakládání s majetkem. Tato práva byla městskému obyvatelstvu přiznávána ve formě privilegií, z nichž nejdůležitějšími byla privilegia králů Karla IV. a Václava IV., která udělili v letech 1366 – 1372 (viz. výše).

Těmito privilegii byla uznána vlastnická práva obyvatel města ve smyslu práva římského. Vlastnické právo se vázalo ke statkům movitým i nemovitým, nalézajícím se ve městě nebo kdekoli jinde v zemi. „*Cožkoliv nabyli obyvatelé královských měst, mělo býti*

---

¹⁶⁹ Český překlad viz *Maiestas Carolina*. BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, s. 212, čl. LXV.

¹⁷⁰ KNOLL, V. Intestátní dědická posloupanost a odúmrť v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia* 2011, Plzeň, 2011, s. 141.

vyňato z práva zemského a státi se osobním jich vlastnictvím.¹⁷¹ V těchto záležitostech se nedělaly rozdíly mezi mužským a ženským pohlavím, ani mezi movitými a nemovitými statky. Všichni měšťané i ostatní obyvatelé města, spolu se svými statky, tvořili právní skupinu, pro niž platila stejná práva dědická. Podmínkou pro to, aby se mohli příbuzní hlásit k pozůstalostem, bylo pouze tzv. trpění s městem (viz. výše). Pokud nebylo příbuzných, pak statky přecházely na panovníka a to i tehdy, jestliže příbuzní žili, avšak mimo městskou obec (tzn. netrpěli s městem). Proti této podmínce se mnoho obyvatel bouřilo, nejen občané, ale též městské soudy. Královská komora a později též obce však byli vždy striktně proti.

Povinnost oznamovat odúmrti úředníkům královské komory měli konšelé měst. Kdyby tak neučinili, bylo to považováno za „královskou vinu“.¹⁷²

V době Václava IV. připadalo na královskou komoru odúmrtím právem mnoho statků. Tyto statky pak byly často udělovány na základě výprosů šlechticům, „*čimž příbuzní k mnohým soudům a útratám se přiváděli a do obcí nesourodý živel šlechtický bez jich svolení přicházel*“.¹⁷³ Můžeme se tedy domnívat, že šlechta se ne vždy ve městech chovala tak, jak by se měšťanům líbilo. To zřejmě bylo také dalším důvodem k tomu, aby tyto odumřelé statky nespadaly na královskou komoru. Města i měšťané neměli zájem na tom, aby se zde usidloval panský stav.

Města se tedy začala hlásit o to, aby odumřelé statky byly postoupeny obcím, nebo aby měly obce možnost tyto statky odkoupit. Záhy se to podařilo městu Plzni, které roku 1372 získalo od krále Václava IV. právo, podle něhož spadaly pozůstalosti po měšťanech a obyvatelích města na obec. Jednalo se o statky, o nichž nebylo učiněno poslední pořízení, a k nimž nikdo neprokázal své dědické právo. Obec pak tyto prostředky využila na opevnění města.¹⁷⁴

Roku 1386 obdržela od krále Václava IV. podobné privilegium Kutná Hora. Vzhledem k tomu, že šlo o město hornické, poněkud se toto právo lišilo. Zejména v tom, že zemanské

---

¹⁷¹ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 80.

¹⁷² ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 81.

¹⁷³ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 81.

¹⁷⁴ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 82.

statky horníků připadaly i nadále formou odúmrti na královskou komoru. Ostatní statky movité i nemovité připadaly městským konšelům, kteří je využili pro obecní dobré.¹⁷⁵

Staré i Nové město pražské získalo toto privilegium teprve o století později. J. Čelakovský se domnívá, že i zde pravděpodobně proběhly pokusy o to, aby odúmrti spadaly na konšely. V dobách válek a v časech bez krále, po smrti krále Albrechta, s největší pravděpodobností odúmrti na konšely spadaly. Zřejmě se tak nedělo po právu. Jak uvádí J. Čelakovský, ještě v Soběslavských právech, která pocházejí z 15. století, se uvádí, že v případě, že není žádný dědic, mají dvě třetiny připadnout králi a zbylá třetina na manželku zesnulého. „*V březnu r. 1435 žádala pak města na Sigmundovi pouze, aby odúmrti neuděloval svým služebníkům, nýbrž měšťanům.*“¹⁷⁶

Privilegium, na základě kterého smělo Staré Město pražské využít odumřelých statků na opravy města, bylo vydáno králem Vladislavem až 24. srpna 1499. Nové Město se tohoto privilegia dočkalo 27. října 1504. Těmito privilegii bylo ustanoveno, že statky měšťana nebo obyvatele města, který nezanechá žádné pořizení pro případ smrti, ani žádných dědiců trpících s městem, mají být zachovány po dobu jednoho roku a dne, a pokud se do této doby o ně nepřihlásí dědic, který by na ně měl právo, pak spadají obci Nového Města pražského.¹⁷⁷

V této době zřejmě více českých měst následovalo příkladu Kutné Hory i Měst pražských. Král Vladislav, který měl v té době neustálou finanční tíseň, spatřoval řešení v prodávání odúmrtních práv. Důkazem, že města skutečně užívala odúmrtních práv, je dílo Brikcího z Licska „Práva městská“, kde píše o tom, že není-li dědiců, spadají statky ve formě odúmrti na obec. J. Čelakovský uvádí, že roku 1543 si Ferdinand I. stěžoval na to, že právo odúmrti patří králi a nikoliv městům. Chtěl, aby se právo odúmrtí vrátilo zpět královské komoře, a brzy se mu také naskytla příležitost.

Důvodem, proč se Pražané postavili na poč. roku 1547 na odpor, bylo dle Čelakovského úmrtí bohatého pražského měšťana Štěpána Arnolta, který zemřel a nezanechal žádných dědiců s městem trpících, ani žádné poslední pořizení. „*Staroměstští konšelé dali podle majestátu kr. Vladislava všechn statek po něm zůstalý na penězích,*

---

¹⁷⁵ KEJŘ, J. *Právní život v husitské Kutné Hoře*. Kutná Hora, 2002, s. 163.

¹⁷⁶ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 83.

¹⁷⁷ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 84.

*klenotech a jiných svršcích opatřiti a hned na radnici vzíti. Avšak kr. komora, dozvěděvši se, že statek asi půl druhu milionu kop obnáší, navedla krále, aby se na odúmrt' tu potahoval a král skutečně 22. února nařídil Pražanům, aby statek Arnoltův zapečetili a očekávali, co jim dále od komory král. nařízeno bude.*¹⁷⁸ V té době, byl právě Ferdinand na válečné výpravě, ze které listem konšelům vzkázal, že nebudou škodní, a že je za jejich ochotu odmění. Svého slova však nedostál. Po válečné výpravě, když se pak Ferdinand vrátil, nařídil konšelům, kteří v té době byli uvězněni na Pražském hradě, aby všechnen majetek po Arnoltovi vydali bez jakéhokoliv odporu.

Po protihabsburském povstání v roce 1547 odňal Ferdinand I. městům většinu jejich privilegií, mezi nimiž bylo právo na odúmrti z doby Jagellonců. Později sice obnovil platnost majestátů Karla IV. a Václava IV., avšak odúmrt' prohlásil výhradně za své právo.

Po smrti Ferdinanda I. Habsburského se města hlásila o navrácení svobod a mezi nimi i práva na odúmrt'. U Maxmiliána II. nenašli však pochopení, a to přesto, že se u panovníka za města přimlouvaly oba vyšší stavy. S úspěchem se města setkala až v době vlády Rudolfa II., který toto právo městům potvrdil ve sněmovním usnesení roku 1577. Tímto přiznal městům nárok na polovinu odúmrtí, přičemž tato polovina se měla použít na zvelebování města, na výstavbu silnic, opevnění, opravu mostů, na zbraně a na ostatní obecní dobré. K tomu také připojil slib, že pokud se budou města chovat tak jak mají a budou skutečně využívat odúmrtí k zvelebení města, pak jim přizná i druhou polovinu. To se však nikdy nestalo, přestože města často žádala o zbylou část, neboť byla zatěžkána různými berněmi a půjčkami. Rudolf a později ani Matyáš žádostem měst nevyhověli.

Dáno to bylo zřejmě finančními těžkostmi, které v té době dvůr snášel. Královská komora vymáhala nejrůznější příjmy a nic z nich nepouštěla. Nakonec, když byly roku 1588 Rakovník a roku 1598 Hradčany prohlášeny za královská města, vymínil si na nich Rudolf všechny odúmrti. Do ostatních měst jsou potom vydány mandáty, ve kterých nařizuje, aby města předložila, kolik peněz získala na odúmrtích a na co tyto peníze byly využity. Roku 1592 pak nařídil rychtářům dohlížet na to, aby mezi sebou dědici neuzavírali smlouvy, které by jim vynášely prospěch na úkor královské komory.¹⁷⁹

---

¹⁷⁸ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 85.

¹⁷⁹ ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882, s. 88.

Druhá polovina odúmrtí byla městům přiznána až roku 1619, kdy po volbě Fridricha Falckého byl ve sněmovním usnesení článek, který městům, která jsou třetím stavem, tuto druhou polovinu přiznává. Města ji měla využít na opravy městských zdí.

Odúmrt' v poddansko-vrchnostenském právu

V poddansko-vrchnostenském právu byla zprvu uplatňována odúmrt' vrchností téměř v každém případě. Zabránit tomu mohl pouze institut nedílu. Uplatňovala se v případech, kdy zemřelý poddaný nezanechal žádných potomků, někdy však k jejímu uplatnění stačilo, nezanechal-li žádných synů. *„Posléze však toto právo přestalo být v průběhu 14. století vrchnostmi praktikováno a některé se jej i zcela vzdaly, často však za úplatu. Mělo to pro ně nepopiratelné hospodářské výhody, neboť tak byla zajištěna kontinuita ve využívání daného hospodářství.“*¹⁸⁰

Jak bylo řečeno již výše, selské obyvatelstvo po vzoru německých přistěhovalců zřizovalo si zákupní právo na své statky, aby mělo potvrzení o tom, že jsou tyto statky dědičné. Někteří však zůstali při starých zvycích. Také tito měli stejná práva, avšak vrchnost se často snažila přesvědčit je o opaku. O tom, jak se proti takovýmto praktikám postavilo české kněžstvo, zachovává svědectví traktát kanovníka chrámu Pražského a vikáře arcibiskupského Kuneše z Třebovle.

V tomto traktátu spolu diskutují Kuneš z Třebovle a arcibiskup Jan z Jenštejna a další právníci, mistři apod. Rozjímají nad oprávněností či neoprávněností odúmrtního práva. Kuneš se obrací k arcibiskupovi Janovi s názorem, že uplatňování odúmrtí je projevem lakomství. Označil jej také za pohanský obyčej. Jan z Jenštejna se k tomu vyjadřuje a hovoří o situaci sedláků, kteří nesměli bez souhlasu odkazovat majetek, bez dětí, nesměli jiní příbuzní dědit a odumřelé statky tak spadaly na vrchnost, v tomto případě na církev. *„Obyčej tento, píše arcibiskup Jan dále, přičí se božskému, přirozenému i kanonickému právu, pročez u srozumění s důstojnou kapitulou ustanovuje arcibiskup, a budoucn každý poddaný člověk oprávněn byl, jak za života svého tak i na smrtelném loži s jměním svým svobodně nakládati. Kdyby však některý z nich bez poslední vůle aneb bez přímých dědiců zemřel, tenkrát*

---

¹⁸⁰ KNOLL, V. Instatní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědické právo v proměnách věků“, Brno 2012, s. 243.

všechn jakýkoli nábytek zemřelého příbuzným neb krevním přátelům jeho připadnouti má. ¹⁸¹

Proti tomuto listu vystoupil nějaký mistr, který zastává názor opačný a sedláky považuje za otroky, kteří mají pracovat na gruntech a z toho mají užitky, a že tyto grunty nemohou spadat na nikoho jiného než na církev. Kuneš s tímto mistrem pak diskutuje o tom, zda je právně podložen institut odúmrti u sedláku, či zda je právně dokázán opak. Kuneš se poté snaží argumentovat, a to v šesti kapitolách, kde dokazuje: „1. Že sedláci čeští jsou svobodní a nikoli nevolníci. 2. Že děti jich a příbuzní až do pátého kolena jak mužského tak i ženského pohlaví vším právem dědí veškerá práva a statky movité i nemovité. 3. Že dědicové tito vesměs mohou za života svého i v poslední vůli svobodně nakládati s jměním svým. 4. Že zákon onen Mojžíšův nemůž býti zrušen. 5. Že protivný zákonu tomuto obyčej jest zlý a zkázyplný. 6. Že škodlivý tento obyčej žádné platnosti nemá.”¹⁸²

Kuneš zde vysvětluje, že selské obyvatelstvo v Čechách nemůže být otroky. Otrokem se člověk narodí, anebo se v otroctví uvrhuje. V našich českých poměrech však otroci v té době nebyli. Dále vysvětluje, že holý požitek z obdělávání gruntu mají nevolníci, ne svobodní lidé, kterými jsou čeští sedláci.

V dalším pojednání dokazuje Kuneš z Třebovle své tvrzení s odkazem na písmo svaté, právo římské a kanonické, což považuje J. E. Wocel za velmi rozvláčné. Je však jisté, že Kuneš z Třebovle by se svými tvrzeními nevystupoval, pokud by je neměl řádně ověřené, lze se tedy domnívat, že čeští sedláci byli lidmi do jisté míry svobodnými, a také dědičné právo jim bylo přiznáváno, avšak v praxi se často potýkalo s opakem.

Tyto právní poměry trvaly až do husitských válek. Důkazem toho je traktát o odúmrti, který složil Mistr Jan Hus na podnět svého přítele, který žádá o radu, jak se při braní odúmrti chovat, aby duše jeho nebyla pošpiněna.

„Traktát o odúmrti poskytuje vážné svědectví, že ještě na začátku XV. věku patrná nejistota v otázce panovala, zdali se s právem a náboženstvím srovnává, aby páni brániti

---

¹⁸¹ WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 47.

¹⁸² WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 48.

*směli lidem svým statky prodávati aneb přátelům odkazovati.*¹⁸³ Jan Hus si tak se svým pohledem na odúmrt' získával přízeň chudiny a venkovského obyvatelstva.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo podat ucelený přehled dědického práva v českých zemích do doby předbělohorské. Vzhledem k rozsáhlosti tohoto tématu jsem svou pozornost zaměřila zejména na dědické právo zemské, městské a poddansko-vrchnostenské. Bylo by jistě mnoho co povídat též o právu církevním, horním a jim podobných, v mém zájmu však stálo právo, které později dalo základ nejen k právní úpravě práva dědického ve Všeobecném občanském zákoníku, ale přispělo ke vzniku moderní podoby dědického práva, jak jej známe dnes.

Touha po dispozici svým vlastním majetkem byla stejná před 600 lety tak, jako dnes. Jako my, v moderním světě, hájíme své majetkové zájmy, tak je hájili naši předci v dobách, kdy se právo v našich zemích teprve formovalo. Vše co člověk vlastní na tomto světě, zde také zůstane. Je proto přirozené, že se lidé chtějí i po své smrti podílet na rozdělení či odkázání svého majetku. O to více tato potřeba sílí v případě, kdy si je člověk vědom toho, že tímto způsobem může zajistit své blízké.

Nelze však hovořit o právu dědickém a vynechat důležitou instituci, kterou bylo právo odúmrtí. Toto právo, které náleželo panovníkovi, zabraňovalo lidem v uplatňování dědického práva. Záběr odúmrtího práva byl velmi široký. Nevyhnuli se mu šlechticové vyšší ani nižší, měšťané ani poddaní. Na každého nějakým způsobem dopadalo právo odúmrtí. Jediným rozdílem bylo, kdo toto právo uplatnil.

Statky panského stavu spadaly většinou právem odúmrtím na panovníka, potažmo na královskou komoru. Tyto prostředky sehrávaly důležitou roli v oblasti vztahů mezi panovníkem a jeho dvořany. Každý vládce potřebuje co nejvíce služebníků, kteří ho budou prosazovat a chránit v neklidných a nepřejícných dobách. Aby takové služebníky měl, musel se jim také patřičně revanšovat. Právo odúmrtí se tímto způsobem stalo nástrojem k udržení vlády a posílení moci panovníka nad určitým územím.

---

¹⁸³ WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861, s. 50.

Nad měšťanskými majetky bylo zprvu právo odúmrtní vykonáváno také panovníkem. Panovník však tyto přerozděloval svým dvořanům v panském stavu, a ti tímto způsobem přicházeli do měst. Města se těmto přichodům bránila, neboť panstvo často narušovalo řád měst. Města proto začala usilovat o získání práva odúmrtního nad svými měšťany. Roku 1372 získalo toto privilegium město Plzeň od krále Václava IV. Postupně podobná privilegia získávala i další města.

Pro města se tento zdroj příjmů stal velice důležitým. Prostředků na udržování městských budov, opevnění či sloužících ke zvelebování, bylo velmi málo. Odúmrti však představovaly řešení těchto problémů. Bohužel, si již brzy začali panovníci uvědomovat, kolik financí jim tímto způsobem protéká mezi prsty. Netrvalo dlouho a královská moc opět zasáhla do tohoto uděleného privilegia.

Dědické statky selského lidu spadaly právem odúmrtním na vrchnost.

Odúmrtní právo svým způsobem napomohlo rozvoji dědických institutů ve středověku a raném novověku. Většina z nich vznikla s jediným cílem, kterým bylo vyhnout se právu odúmrtnímu. Vedle zákonné dědické posloupnosti, která byla zprvu dosti omezená, tak jako první vzniknul nedíl. Vzhledem k sociálnímu vývoji však došlo k tomu, že přestal být vhodným institutem.

Lidé si chtěli sami zvolit, kdo bude spravovat a disponovat majetkem po jejich smrti. Sami a přímo, chtěli rozhodovat o tom, komu které statky odkážou. V rámci zvolené posloupnosti tak vzniklo několik prostředků, které sloužily k obejití zákona. Některé byly známy již z práva římského, a zanikají v době, kdy se začaly využívat vhodnější prostředky. Takovým byl spolek.

Jiné dědické instituty se snažily zakrýt tento svůj pravý význam. Takovými byly zápisy dluhem. Namísto odkázání dědictví, se člověk jako zadlužil a po smrti byl tento dluh jeho věřiteli – dědici splacen.

Ať už se jednalo o spolek nebo zápisy do desk, všechny tyto instituty se postupně vytratili. Hlavním důvodem bylo privilegium Vladislava Jagellonského, kterým se pro většinu případů vzdává odúmrtí. V této chvíli tak dědické instituty, jejichž úkolem bylo zabránit uplatnění odúmrti, ztrácejí význam.

Je však jeden prostředek zvolené dědické posloupnosti, který ač byl původně též nástrojem pro odvrácení odúmrtí, přečkal celá staletí a je hojně využíván do dnešní doby. Jedná se o testament, který ovšem ve středověkém právu nebyl tak úplně novinkou. Vliv na jeho formaci mělo právo kanonické i právo římské.

Testamenty se těšily oblibě nejen u stavu panského, ale brzy se velmi rozšířilo také ve městech a již ve středověku pronikalo i do poddanského prostředí. Možnost sepsání individuálního pořízení pro případ smrti, v podobě kšaftů, přispívalo k vzdělání obyvatelstva. Už jen možnost tento testament sepsat a podepsat přispívala ke gramotnosti lidí. Člověk, který má motivaci číst a psát, se to naučí mnohem snadněji. Lidé se také začali zajímat o právní záležitosti. Alespoň v rámci práva dědického, tak vzrostlo právní podvědomí.

Dědické právo a jeho projevy jsou velkým přínosem nejen z hlediska utváření moderního dědického práva, ale také jako zdroj poznatků z hlediska historického, paleografického, heraldického, sociálního, ekonomického a mnohých dalších.

Středověké dědické právo je velmi bohaté na instituty, které byly využívány obyvatelstvem českých zemí. Domnívám se, že jeho bohatost má kořeny v již mnohokrát zmiňovaném právě odúmrtím, které svým současníkům jistě připravilo bezpočet bezesných nocí. Domnívám se též, že díky těmto obavám, které naši předkové měli, byla úroveň dědického práva hnána kupředu.

Resumé

There was no uniform law in Bohemia. The reason for that was the citizenship of different groups of population according to their estate and social status. There was a world of difference in the heirship of each single social status. Of course, there were unmatched laws for higher status as landed gentry or nobility. They obeyed the land law. The city or town citizens (including their nobility) obeyed the urban law. But not even there was the adjustment uniform. Every town had its own law, which was brought by German immigrants.

That's why the heirship was involved in different ranks. The land law (until 1310) stated, that the heir is a son, if there wasn't any, a daughter was the heir. If there were no sons or daughters, then the nearest relatives inherit everything, but always men took precedence over women. The inheritance extended and included more distant relatives (fourth degree) in 1310. Since 1497, in case there wasn't a testament, the nearest relative became an heir, except foreigners, again first on the spear side and then on the distaff side. If there weren't any heirs like that, all the estate was forfeited and it passed to monarch. This version came from the south german law and its origins stemmed from Roman law.

One of the most important laws was „odúmrť“, which was inseparably bound to the institute of heirship. Both these laws were evolving hand in hand, until 1497, when Vladislav Jagellonský gave up the right of „odúmrť“ for him, his descendants and future monarchs. However „odúmrť“ was still applied in cases without heirs or testament, or in cases of monarch-subject relationships.

The last crucial element of heirship law was a testament. That meant instructions for the case of death, which denied the law of „odúmrť“ and made the testator able to dispose of the estate as he wished.

Přehled literatury a použitých zdrojů

- ADAMOVIČ, K. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha, 2001.
- FLODR, M. *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (-1359)*. Brno, 2001.
- FLODR, M. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. Století. II/komentář*. Brno, 1992.
- HAUBERTOVÁ, K. *O nejstarších tepelských listinách*. Plzeň, 1988.
- HOFFMANN, F. (ed.) *Jihlavské právo*. Jihlava, 1959.
- HOFFMANN, F. *České město ve středověku*. Praha, 1992.
- HRUBÁ, M. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002.
- HRUBÁ, M. *Zvonění na sv. Alžbětu*. Odraz a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku. Ústí nad Labem, 2011.
- JÍŠOVÁ, K.; DOLEŽALOVÁ, E.: usp., *Pozdně středověké testamenty v českých městech*. Prameny, metodologie a formy využití. Praha, 2006.
- KADLECOVÁ, M.; SCHELLE, K.; VESELÁ, R.; VLČEK, E. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň, 2007.
- KALOUSEK, J. *České státní právo*. Praha, 1892.
- KALOUSEK, J. *O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtém na statcích svobodných v Čechách a na Moravě*. Praha, 1894.
- KEJŘ, J. *Právní život v husitské Kutné Hoře*. Kutná Hora, 2002.
- KRÁL, P. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice, 2002.
- MALÝ, K a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, Praha, r. 2010.
- RAUSCHER, R. *Dědické právo podle českého práva zemského*. Bratislava, 1922.
- RAUSCHER, R. *O zvolené posloupnosti v českém právu zemském*. Praha, 1921.
- STIEBER, M. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha: vlastním nákladem, 1930.
- VANĚČEK, V. *Dějiny státu a práva v Československu*. Praha, 1961.
- WOCEL, J. E.; *O staročeském dědickém právu*. Praha 1861.

Časopisecká literatura a sborníky

- ČELAKOVSKÝ, J. Právo odúmrté k zpupným statkům v Čechách. *Právník*, roč. 21, 1882.
- HAAS, A. Omezení odúmrti a vdovská třetina v starém českém městském právu. *Právněhistorické studie*, 1973, č. 17.
- JIRKOVÁ, P. Jihlavské testamety na přelomu 16. a 17. století. Prameny pro dějiny rodinných struktur, historickou demografii a sociotopografii. In: *Sborník archivních prací*, 2010.
- KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském. *Acta Historico – Iuridica Pilsnensia 2011*, Plzeň, 2011.
- KNOLL, V. Intestátní dědická posloupnost v českém středověkém právu zemském a městském. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 20, č. 3, „Dědické právo v proměnách věků“, Brno 2012.
- SÝKORA, A. České zemské dědické právo v 16. století. *Právník*, roč. 146, 2007.
- ŠTACHOVÁ, N. K povaze testamentů šlechtické obce ve 12. a 13. století. In Vojáček, L., Tauchen, J., Schelle, K. *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.
- ŠTACHOVÁ, N. Šlechtické testamety v listinné praxi českých zemí do roku 1306. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, roč. 30, č. 3.
- ZILYNSKÁ, B. Záduší. In: Hlaváček, I., Hrdina, J., usp., *Facta profant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*, Praha, 1998, s. 535 - 548.

Edice a prameny práva

- BLÁHOVÁ, M.; MAŠEK, R. (ed.). *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003.
- EMLER, J. (ed.) *Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohořelých. Díl I*. Praha, 1870.
- FLODR, M. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. Století. I/úvod a edice*. Brno, 1992.
- JIREČEK, H. (ed.). *M. Viktorina ze Všehrd O právních země české. Knihy devatery*. Praha, 1874.
- JIREČEK, J. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876.
- KREUZ, P.; MARTINOVSKÝ, I., (ed.) *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a zřízení o ručnicích)*. Hradec Králové, 2007.

Internetový odkaz

<http://www.cms.flu.cas.cz/index.php>